

Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích
Zdravotně sociální fakulta

SOCIÁLNÍ PRÁCE V ZAMBII
BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Vedoucí práce:
Mgr. Lenka Rosková

Autorka:
Hana Smejkalová

České Budějovice 6. 5. 2011

Abstract:

The bachelor thesis called Social Work in Zambia deals with this developing country in general and it focuses on the effects of social work performed within development projects on the quality of life of local population.

The theoretical part presents several general terms associated with the issues of development, basic information about Zambia and, subsequently, the individual chapters analyze topics, such as poverty, education and social system in Zambia, healthcare and the main diseases in the country, including HIV/AIDS, malaria and tuberculosis. Further, the thesis presents some basic methods used in social work and the second half of the theoretical part describes two development projects - Street Children and Adoption of Zambian children. The objective of the work was to present the form and effectiveness of social work within the two projects. The practical part used qualitative research in form of six interviews with social workers and trainees who worked in Zambia for some time; the research was supposed to answer the questions whether the social work performed within development projects improved the quality of life of individuals and of the community.

The research has shown that the purpose of the two projects is an educational-preventive activity that provides at least a minimum support to the development in education and the answers to the two research questions have been as follows:

The social work performed within development projects improves the quality of individual lives.

The social work performed within development projects improves the quality of life of the community.

The thesis seeks to highlight the current situation of development projects in Zambia and it may contribute to a better quality of social work performed in the developing world and to a higher effectiveness of development projects.

Prohlášení

Prohlašuji, že svoji bakalářskou práci jsem vypracovala samostatně pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu citované literatury.

Prohlašuji, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění souhlasím se zveřejněním své bakalářské práce, a to v nezkrácené podobě elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejích internetových stránkách, a to se zachováním mého autorského práva k odevzdanému textu této kvalifikační práce. Souhlasím dále s tím, aby toutéž elektronickou cestou byly v souladu s uvedeným ustanovením zákona č. 111/1998 Sb. zveřejněny posudky školitele a oponentů práce i záznam o průběhu a výsledku obhajoby kvalifikační práce. Rovněž souhlasím s porovnáním textu mé kvalifikační práce s databází kvalifikačních prací Theses.cz provozovanou Národním registrem vysokoškolských kvalifikačních prací a systémem na odhalování plagiátů.

V Českých Budějovicích dne 6. 5. 2011

.....

Hana Smejkalová

Poděkování:

Tímto bych ráda poděkovala především vedoucí mé bakalářské práce paní Mgr. Lence Roskové za čas, který mi v rámci této práce věnovala, a za pomoc a rady, které mi v průběhu výzkumu poskytla. Poděkování též patří respondentům, díky kterým jsem mohla vypracovat rozhovory nezbytné pro tuto práci.

Obsah

Úvod	8
1. Současný stav	10
1.1 Rozvojová problematika.....	10
1.1.1 Chudoba.....	10
1.1.2 Rozvojová spolupráce	11
1.1.3 Česká rozvojová spolupráce	13
1.1.4 Rozvojové cíle tisíciletí	14
1.2 Základní informace o Zambii	15
1.3 Problematika vzdělání	15
1.4 Školský systém v Zambii.....	17
1.5 Zdravotnictví v Zambii.....	17
1.5.1 Nemocnost	18
1.5.2 Podvýživa	18
1.5.3 HIV/AIDS.....	18
1.5.4 Malárie a tuberkulóza.....	19
1.6 Sociální práce.....	20
1.7 Sociální pracovník.....	22
1.8 Systém sociálního zabezpečení v Zambii	22
1.9 Sociální práce v Zambii v rámci rozvojových projektů	24
1.9.1 Sociální projekt Street Children.....	25
1.9.2 Adopce zambijských dětí na dálku	27
2. Cíl práce a výzkumné otázky	29
2.1 Cíl práce.....	29
2.2 Výzkumné otázky.....	29
3. Metodika	30
3.1 Metodický postup.....	30
3.2 Metoda sběru dat.....	30

3.3	Charakteristika výzkumného souboru.....	31
4.	Výsledky	32
4.1	Rozhovor s respondentem A	32
4.2	Rozhovor s respondentem B	37
4.3	Rozhovor s Respondentem C.....	42
4.4	Rozhovor s respondentem D.....	47
4.5	Rozhovor s respondentem E	49
4.6	Rozhovor s respondentem F	53
5.	Diskuze	57
6.	Závěr	61
7.	Klíčová slova.....	62
8.	Seznam zkratk.....	63
9.	Seznam použitých zdrojů	64
10.	Přílohy.....	71
10.1	Příloha č. 1 Návod pro rozhovor s tematickými okruhy:	71
10.2	Příloha č. 2 Milenium Development Goals	8
10.3	Příloha č. 3 Index lidského rozvoje.....	10
10.4	Příloha č. 4 Výskyt osob trpících podvýživou v subsaharské Africe	11
10.5	Příloha č. 5 Incidence malárie v subsaharské Africe.....	12
10.6	Příloha č. 6 Prevalence HIV/AIDS v subsaharské Africe	13

Úvod

Tato bakalářská práce vznikla na základě praktických zkušeností získaných v průběhu studijních a pracovních odborných stáží v Zambii, kde studentky a další pracovníci působili v sociálních rozvojových projektech realizovaných ve spolupráci se Zdravotně sociální fakultou Jihočeské univerzity v Českých Budějovicích a Univerzitou sv. Alžběty v Bratislavě. Práce se zabývá sociální problematikou Zambie nejen z důvodu toho, že tato země patří k nejchudším oblastem Afriky, ale také proto že, do roku 2010 představovala jednu z prioritních zemí České zahraniční rozvojové spolupráce, která se těmto oblastem snaží pomoci vymanit z pasti chudoby a stát se samostatnější. Stále však není jednoznačné, zda nejrůznější rozvojové projekty skutečně pomáhají tam, kde mají. Zambie představuje jednu ze zemí třetího světa, která se potýká s problémy, jako je nedostatečně rozvinutý průmysl, nestabilní politická situace, korupce a s mnoha dalšími faktory, které prohlubují chudobu v této oblasti a jsou příčinou relativně nízké životní úrovně.

Následující studie je zaměřena na sociální práci vykonávanou v rámci rozvojových projektů a na otázku, jakým způsobem se promítá do života zambijského obyvatelstva. Vzhledem k současné situaci zemí třetího světa je životní úroveň Zambijců podstatně nižší než ve vyspělých zemích. Stejně jako jejich potřeby, tak i práce s nimi je ovlivněna prostředím a podmínkami, ve kterých žijí.

Výzkum je realizován prostřednictvím rozhovorů se sociálními pracovníky a stážisty, kteří v Zambii působili v rámci odborné praxe a podíleli se na rozvojových projektech. Ty byly zaměřené především na vzdělávání dětí z chudinské čtvrti a na realizaci odpoledních aktivit, jako preventivního opatření proti nežádoucím patologickým jevům ve společnosti. Vzdělání obecně představuje šanci na kvalitnější život, avšak prostředky na financování školní docházky v Zambii nemají zdaleka všichni.

Sociální práce je chápána jako pomoc jednotlivcům, skupinám nebo komunitám, s cílem dosáhnout jejich optimálního fungování. Zabývá se vzájemným působením a vztahem mezi lidmi a sociálním prostředím. Podmínky práce sociálního pracovníka

jsou ovlivňovány mnoha faktory, ať už se jedná o polohu Zambie, podnebí, historii, současnou ekonomickou situaci, kulturu či politiku. Tato pomáhající profese je založená na teorii a výzkumech, stejně jako je řízena etikou a hodnotami.

Cílem bakalářské práce je nejen upozornit na současnou situaci v Zambii, ale také vzbudit větší zájem o tuto problematiku, ukázat podobu sociální práce v rámci rozvojové spolupráce a zjistit, jaký vliv má na kvalitu života obyvatel Zambie.

1. Současný stav

1.1 Rozvojová problematika

Rozvojová problematika představuje široký okruh témat, týkající se především současné situace rozvojového světa a mnoho dalších příbuzných oblastí. Rozvoj je dle Rozvojového programu OSN (UNDP) definován, jako proces rozšiřování lidských možností. Jedná se především o možnost žít dlouhý a zdravý život, možnost získávat vědění a možnost přístupu ke zdrojům nezbytným pro zajištění důstojného života ^[15].

Rozvojové země, někdy také země třetího světa, jsou především státy asijské, africké a jihoamerické. Nacházejí se na jižní polokouli a často se označují jako „Chudý Jih.“ Jsou to státy s relativně nízkou životní úrovní obyvatelstva, nerozvinutým průmyslem a nízkým indexem rozvoje společnosti. Ačkoli jsou rozvojové země ve svém vývoji poněkud opožděné oproti státům vyspělým, nemusí pro ně být nutně typická chudoba, velký státní dluh či nízká gramotnost. Každý takový stát se vyznačuje svými specifickými problémy a faktory. Opakem rozvojové země je země vyspělá s poměrně vysokým HDP, rozvinutým průmyslem a službami, kde se většina obyvatel zapojuje do ekonomických aktivit státu ^[15].

K pochopení souvislostí mezi životem vlastním a životem lidí na celém světě přispívá, tzv. globální rozvojové vzdělávání. Tento celoživotní proces usnadňuje porozumění ekonomickým, sociálním, politickým, environmentálním a kulturním procesům, které ovlivňují životy lidí. Mimo to směřuje k přijetí postoje globální odpovědnosti a spoluzodpovědnosti za vytváření světa, v němž by všichni lidé měli možnost žít důstojně. Cílem je také formování hodnot postavených na porozumění, které lidem umožňuje aktivně se podílet na řešení lokálních i globálních problémů ^[11].

1.1.1 Chudoba

K nejzávažnějším globálním problémům lidstva se v současné době řadí chudoba. Tento pojem představuje sociální prosperitu v dané oblasti, která se odvíjí

od životní úrovně. Běžně se měří pomocí tzv. Indexu lidského rozvoje (Human Development Index/ HDI) ^[39]. Je to ukazatel vyjadřující stupeň rozvoje a kvalitu lidského života, jak znázorňuje příloha č. 3 - Index lidského rozvoje ^[46]. Tyto údaje jsou každoročně publikovány ve zprávě OSN o lidském rozvoji. Je vypočítáván z faktorů, jako je očekávaná délka života, gramotnost dospělé populace, průměrný počet studujících lidí a průměrný příjem jednoho obyvatele (v USD). Hodnoty indexu se pohybují mezi 0 a 1, přičemž hodnota 1 označuje nejvíce rozvinuté státy a hodnota 0 naopak státy se stupněm rozvoje nejnižším ^[22].

Hranice chudoby vyjadřuje stav nouze a minimální výši příjmů, která je nezbytná k uspokojení základních životních potřeb, tedy pro zajištění potravy a obydlí. Zpráva OSN o lidském rozvoji z roku 2010 říká, že 1,44 mld. lidí žije pod hranicí extrémní chudoby, což znamená za 1,25 USD/den ^[22]. Celosvětovou hranici extrémní chudoby definovala Světová Banka (World Bank/ WB), avšak toto stanovení má jisté nedostatky. V případě že je stav jedince posuzován ve vztahu k ostatním jedincům dané společnosti, chudoba může být relativní. Takové pojetí chudoby nahlíží na stav jedince vzhledem k ostatním jedincům v dané společnosti. Proto se například obyvatel rozvinuté země proti obyvateli Afriky může cítit bohatý, avšak zároveň chudý v porovnání s obyvateli jiných vyspělých zemí ^[9].

Tradice pomoci poskytované lidmi v lepší ekonomické situaci chudším se po staletí formovala na základě etických hodnot, jednotlivých světových náboženství, filozofických směrů a jiných idejí. Existují dva základní důvody, proč lidé měli tendenci poskytovat druhým v nouzi pomoc - náboženské a etické, čerpající z hodnot křesťanství, osvěcenství a humanismu, a důvody politické a pragmatické, ve smyslu bezpečnosti a prevence konfliktů či mezinárodního terorismu ^[33].

1.1.2 Rozvojová spolupráce

Rozvojová spolupráce patří vedle humanitární pomoci k základním formám pomoci druhým v nouzi. Představuje činnosti, které se orientují na dlouhodobé problémy rozvojových zemí, zejména s ohledem na ekonomické, sociální, zdravotní

a ekologické aspekty života lidí, se zaměřením na jejich rozvoj. Snaží se přispět k odstranění chudoby, ochraně životního prostředí, mimo to podporuje demokracii, dodržování lidských práv a řádnou správu věcí veřejných v daných oblastech. Klade důraz na aktivní zapojení všech zúčastněných, tedy příjemce i dárce ^[48].

Mezi důležité principy, kterými se tato forma pomoci řídí, je partnerství ve smyslu úzké spolupráce s místními subjekty. Dále je to systémovost – projekt realizovaný dle potřeb a priorit dané země, zaměřený na problémy, které i místní lidé a úřady považují za důležité. K těmto dvěma principům se řadí také dlouhodobá udržitelnost. To je snaha o zajištění trvalé udržitelnosti dopadů jistého projektu, jehož výsledky by měly vliv na danou situaci a byly dlouho využitelné i po jeho ukončení ^[33].

Pomoc může být poskytována jednotlivými státy přímo rozvojovým zemím, pak se jedná o dvoustrannou - bilaterální pomoc. Naopak formu poskytování pomoci multilaterální představují příspěvky mezinárodním organizacím, zejména agenturám OSN nebo WB. Existují také jisté půjčky rozvojovým zemím poskytované mezinárodními měnovými institucemi, které však za určitých okolností mohou prohloubit stávající zadlužení rozvojových zemí ^[33].

Skupina těch, kteří hrají v oblasti rozvojové spolupráce hlavní roli, je rozmanitá. Za hlavní aktéry se považují vlády rozvinutých i rozvojových zemí, přičemž k regulaci a rozvíjení globálního ekonomického trhu slouží nejrůznější mezinárodní finanční instituce, jako Mezinárodní měnový fond (IMF) ^[33]. Ten používá ke snižování chudoby program Poverty Reduction and Growth Facility (PRGF) a poskytuje rozvojovým zemím půjčky ^[33]. K rozvojové pomoci dále přispívá Světová banka (WB), která využívá instituce Mezinárodní sdružení pro rozvoj (IDA) a Mezinárodní banka pro obnovu a rozvoj (IBRD) ^[23]. Prostřednictvím tzv. Strategie pro asistenci dané zemi (CAS) vypracovává WB program konkrétní podpory, který by odpovídal rozvojovým prioritám, strategiím rozvojové země a zároveň, který by zajistil dosažení jistých výhod ze spolupráce ^[5].

Na řešení problémů, jako je zavádění demokracie, boj proti chudobě, obnova krize po ozbrojených konfliktech či například boj proti HIV/AIDS, se podílí zejména Rozvojový program OSN (UNDP) ^[5].

Různé nástroje k poskytování vnější pomoci používá také EU. Cílem je pomoc v oblasti hospodářského a lidského rozvoje, ale i snaha udržet politické a ekonomické vazby se svými dřívějšími koloniemi. V rozhodování o rozvojových otázkách hraje svou roli, mimo tyto zmíněné subjekty, hraje také veřejnost, občanská hnutí a nevládní organizace ^[33].

Pro realizaci humanitární pomoci či rozvojové spolupráce je důležitý kontext. Sociální práce vychází z principu solidarity, kdy vyspělejší země pomáhají zemím méně rozvinutým ve prospěch jejich ekonomického rozvoje a posílení životní úrovně. V rozvojových oblastech se můžeme střetávat s mnoha sociálními problémy, přičemž v daném prostředí sociální pracovníci mnohdy nejsou. Na počátku každého rozvojového projektu by měla být snaha získat co nejvíce informací o historii, myšlení a životě místních obyvatel. Důsledkem pomoci by nemělo být rozvrácení dané kultury ani porušení tradic či zvyků. I přesto, že se mnohdy zdá chování jednotlivých komunit velmi odlišné, je důležitý respekt a pochopení souvislostí. Respekt znamená, že prioritou nejsme my ani naše představy, ale ti, kterým pomáháme. Jelikož právě oni nejlépe znají svoji situaci, potřeby a možnosti dosažení cílů, měl by se klást důraz na zapojení místních obyvatel, na podporu jejich aktivity a vzdělávání. Zvýšená pozornost by měla směřovat zejména k těm lidem, kteří sami usilují o zlepšení podmínek. Není třeba dělat něco za ně, je jen dobré znát čas, kdy je třeba pomoc ukončit a zamezit tím, aby se příjemci nestali na pomoci závislí ^[18].

Pomoc rozvojovým zemím se v posledních letech stává akceptovaným tématem. Situace v těchto zemích je globálním problémem a Česká republika přijímá svůj díl odpovědnosti při jeho řešení ^[18].

1.1.3 Česká rozvojová spolupráce

Zahraniční rozvojová spolupráce je součástí zahraniční politiky České Republiky, prostřednictvím které naše země přispívá k rozvoji politických, ekonomických, obchodních, environmentálních, kulturních a vědeckých vztahů s partnerskými zeměmi. Rámcovým strategickým cílem české rozvojové politiky je

odstraňování chudoby a podpora bezpečnosti a prosperity prostřednictvím efektivního partnerství, které by umožnilo chudým a málo rozvinutým zemím realizovat jejich cíle^[26]. Východiskem pro realizaci rozvojové spolupráce představují Rozvojové cíle tisíciletí^[32].

Česká Republika si uvědomuje, že samotná rozvojová pomoc není dostačující. Klíčový aspekt představují demokratické formy vládnutí, udržitelný ekonomický růst, zapojování rozvojových zemí do mezinárodního obchodu, sociální rozvoj a péče o životní prostředí^[26].

Vláda ČR definovala svým usnesením ze dne 31. března 2004 Zambijskou Republiku z důvodu vysoké potřeby rozvojové pomoci, jako prioritní zemi pro dlouhodobou rozvojovou spolupráci. Tato potřeba vyplývá z vysoké míry chudoby, přičemž v Zambii žije téměř 73% obyvatelstva pod hranicí chudoby a dle HDI, se tato země v roce 2004 nacházela na 164. místě ze 177 zemí^[26].

1.1.4 Rozvojové cíle tisíciletí

V uplynulých 25 letech došlo k dosud největšímu snížení extrémní chudoby ve světě, ale i přesto, že jsou dnes k dispozici dostatečné zdroje a technologie pro zajištění práva na rozvoj pro každého, stále existuje mnoho chudých zemí, kde více než miliarda lidí žije z příjmů nižších než jeden dolar na den. Zároveň každý rok umírají tři miliony lidí na AIDS a 11 milionů dětí se nedožije pátého roku života. Proto se 191 členských států OSN na Summitu tisíciletí zavázalo splnit do roku 2015 osm konkrétních Rozvojových cílů tisíciletí. Jak jsou popsány v příloze č. 2. Milenium Development Goals^[32]. Toho lze dosáhnout v případě, že všechny státy přehodnotí svůj dosavadní přístup a urychlí a posílí jisté praktické kroky. Mezi tyto cíle patří: ^[34].

- Odstranit extrémní chudobu a hlad
- Zpřístupnit základní vzdělání pro všechny
- Prosazovat rovnost pohlaví a posílit postavení žen
- Omezit dětskou úmrtnost

- Zlepšit zdraví matek
- Bojovat proti HIV/AIDS, malárií a jiným nemocem
- Zajistit trvalou udržitelnost životního prostředí
- Vytvořit globální partnerství pro rozvoj ^[34].

1.2 Základní informace o Zambii

Zambie představuje vnitrozemský stát jižní Afriky s hlavním městem Lusaka. Její obyvatelstvo o počtu 11,5 mil. tvoří mnoho různých afrických etnik. V této multikulturní společnosti se hovoří více než 70 ti jazyky, kde úřední jazyk představuje angličtina ^[40].

Tato bývalá britská kolonie, získala v roce 1964 svou nezávislost a v současné době nemá s ostatními státy žádné konflikty. V zemi je relativní klid. Zambie je i přes významné nerostné bohatství málo rozvinutá a patří k nejchudším zemím světa ^[40].

Zambie je rozvojová země s nedostatečně rozvinutou ekonomikou, kde více než polovina obyvatel žije v extrémní chudobě. Příjem těchto lidí nepokrývá náklady ani na uspokojení základních životních potřeb. Taková chudoba sebou přináší mnoho negativních dopadů ^[45].

Celá oblast se potýká s problémy, jako je nedostatečná zdravotní a sociální síť, nekvalitní vzdělávací systém, negramotnost, vysoká dětská úmrtnost, nedostatek potravin a mnoho dalších. Všechny tyto dopady, které chudoba přináší, mají vliv především na zdravotní stav celé populace ^[44].

1.3 Problematika vzdělání

Vzdělání znamená obecně základní předpoklad rozvoje lidstva, který do jisté míry umožňuje změnu kvality života, avšak není pro mnoho zambijských rodin zcela dosažitelné. Vzdělanost tvoří jeden z ukazatelů rozvoje a odráží se v HDI ^[7].

V oblasti školství charakterizuje Zambii nízká školní docházka, vysoká míra nedokončeného základního vzdělání, nízká kvalita školního prostředí, nedostatečná

motivace pedagogického personálu a pokles počtu učitelů. Nízký počet studentů je v souvislosti s tím také na institucích středních a vysokých, které se koncentrují do hlavního města Lusaka a provincie Copperbelt. Například na Zambijské univerzitě v Lusace je průměrně jen 4500 studentů ^[26].

Zambijský školský systém umožňuje školní docházku do sedmé třídy bezplatně a od třídy osmé pak musí žáci platit kromě nákladů na uniformy a učební pomůcky i školné. Vzhledem k tomu, že výše školného na jeden měsíc mnohdy převyšuje příjmy celé rodiny, na univerzitu či odborné školy se z důvodů finanční nákladnosti dostane jen minimum absolventů. To přispívá k neexistenci vzdělané střední třídy v Zambii, která by mohla být ekonomicky soběstačná a rozvíjet podnikatelské aktivity v dané oblasti. Průměrná nezaměstnanost v Zambii je 53% populace ^[31]. Mnoho rozvojových zemí jako je Zambie, se v souvislosti s vysokou mírou negramotnosti potýká také s nedostatečně kvalifikovanou pracovní silou a obecně lze tvrdit, že vyšší míra vzdělaných lidí může vést k sociálně stabilnější ekonomice a silnější systém školství určuje úspěšnost nejen jednotlivcům, ale i celým zemím ^[14].

Kromě toho, že je vzdělání značně ovlivněno rozšířenou chudobou v zemi, jen málo chudých rozumí významu vzdělání a za jeho přínos považují pouze cestu k pravidelně placenému zaměstnání. Rodiny přikládají školní docházce jen malou váhu. Práce svých dětí doma v hospodářství nebo v obchodě se často upřednostňuje před školní docházkou, obzvlášť pokud v návaznosti na vzdělání existuje pouze minimální pravděpodobnost budoucího zaměstnání ^[25].

Problematika vzdělávání také souvisí s velikým rozporem mezi školním prostředím a situací doma. Mnoho dětí mívá z důvodu častého hladovění či pocitu cizího prostředí ve škole s učením problémy a neuspějí. Pologramotné děti, pak opouštějí školu a vracejí se zpět mezi negramotné, kde vše, co se dosud naučily spolu s dosavadními vědomostmi a dovednostmi brzy zapomínají ^[25].

1.4 Školský systém v Zambii

Školský systém je v Zambii nastaven podle anglického vzoru - 8 let základní škola, 4 roky střední škola a poté škola vysoká. Můžeme se setkat s několika typy vzdělávacích institucí. Jednou z nich je škola státní. Probíhá jen 4 hodiny denně a na jednoho učitele připadá třída o počtu 45-70 žáků. Za těchto okolností je pro mnoho dětí velice náročné se něčemu naučit. Mnohé z nich se číst a psát ani nikdy nenaučí ^[42].

Druhým typem vzdělávací instituce představují školy soukromé. V jedné třídě je mnohem méně žáků a jejich učitelé mají lepší finanční ohodnocení. Úroveň výuky je oproti školám státním kvalitnější a šance naučit se číst, psát a počítat je vyšší ^[42].

Kromě vládních škol jsou v zemi také instituce příspěvkové - závislé na grantové podpoře školy, dále instituce soukromé, které jsou řízeny jednotlivci na základě finančních příspěvků od žáků a rodin, a instituce komunitní - neziskové církevní školy ^[42].

V Zambii je na všech školách povinná uniforma, školní boty, sportovní úbor a sportovní boty. Spolu s tím také veškeré potřebné pomůcky musí platit rodina ^[42].

1.5 Zdravotnictví v Zambii

Zdraví patří dle HDI k jedné ze tří základních podmínek lidského rozvoje. Představuje klíčový předpoklad pro příznivý sociální, ekonomický i kulturní vývoj jedinců. Mezi státy chudého jihu a bohatého severu existuje mnoho rozdílů, jak v délce života jejich obyvatel, tak v příčinách úmrtí. V zemích rozvinutých se v souvislosti s tím mluví o tzv. chorobách civilizačních, naproti tomu v zemích chudých se nejčastěji umírá na nemoci infekční, kterým je moderní lékařská věda schopna předcházet. Významným faktorem, který ovlivňuje zdraví jedince je ekonomická situace ^[45]. V této rozvojové zemi je bohužel zdravotní péče velmi omezena mimo jiné kvůli vzdálenosti zdravotních středisek od venkovských oblastí a komplikované dopravě. Důsledkem nižšího čerpání zdravotní péče je pokles průměrné délky života obyvatel a nárůst kojenecké a dětské úmrtnosti ^[40]. Snahou České rozvojové spolupráce je mimo jiné také snížení úmrtnosti

matek a novorozenců. Ta bývá často způsobená nedostatečnou těhotenskou, porodní a poporodní zdravotní péčí, nedostupností a nízkou kvalitou zdravotních služeb, stejně jako nedostatkem kvalifikovaného zdravotnického personálu ^[6].

1.5.1 Nemocnost

Kvůli nedostatku finančních prostředků na kvalitní zdravotní péči je v Zambii poměrně vysoká úmrtnost žen a dětí při porodech. Velké procento lidí umírá na nemoci způsobené závadnou vodou, zápal plic, tuberkulózu, malárii, žlutou zimnici a chorobou HIV/AIDS ^[44].

1.5.2 Podvýživa

Jak ukazuje příloha č. 4 - Výskyt osob trpících podvýživou v Subsaharské Africe ^[10], v důsledku chudoby a nedostatku potravy trpí děti v rozvojových zemích velice často podvýživou, která způsobuje nižší odolnost vůči nemocem, vede k celkově vyšší úmrtnosti, nízké produktivitě, zvyšuje nemocnost a zpomaluje tělesný růst. Nejeefektivnějším způsobem, jak lze z hlediska zdravotních systémů čelit této problematice, je poskytování vitamínu A, šíření osvěty o výživě a prospěšnosti kojení ^[45].

1.5.3 HIV/AIDS

Pandemie choroby HIV/AIDS, jak ukazuje příloha č. 6 - Prevalence HIV/AIDS v subsaharské Africe ^[12], představuje nejzávažnější problém, kterému země Afriky na počátku 21. století čelí ^[45]. V Zambii je infikováno přibližně 16,5% populace a mnoho lidí na onemocnění AIDS v důsledku dalších souvisejících nemocí umírá v produktivním věku ^[44]. K šíření epidemie HIV/AIDS přispívá nízké vzdělání a míra negramotnosti, která brání v přístupu k informacím o přenosu a prevenci před tímto virem ^[20].

V Africe je choroba HIV/AIDS chápána jako problém celé komunity, nikoli jedince. Obecné povědomí o této nemoci je zde velmi vysoké, záleží ovšem na tom, jaký důraz a priorita se mu přisuzuje. Různé formy diskriminace bývají příčinou toho, že se mnohdy o případné HIV pozitivitě raději mlčí a udržuje se v tajnosti ^[19].

Chudoba a ekonomická závislost žen na partnerech ovlivňuje charakter partnerských vztahů. Sex se stal v těchto zemích prodáváním za peníze nebo výměnou za jídlo či ošacení. Tyto ekonomické důvody jsou do značné míry příčinou vyššího počtu sexuálních partnerů a promiskuitního chování některých jedinců. Používání kondomů zde bylo dlouho veřejností a církví odmítáno. Až v poslední době přistoupily vlády k rozsáhlejším kampaním a dostupnost kondomů se tak pro obyvatelstvo částečně zvýšila. Bohužel však tradiční vzorce sexuálního chování téměř vylučují používání tohoto typu ochrany při manželském pohlavním styku, což výrazně zvyšuje riziko nákazy jednoho partnera od druhého ^[19].

Na aktivní prevenci by se měly podílet především vzdělávací instituce a spolupracovat s ostatními subjekty, protože vzdělávat především mladé lidi, poskytovat jim informace a podporovat jejich povědomí o kvalitním životním stylu je více než nezbytné. Úloha vzdělávacího systému má rovněž za úkol pomáhat již nakaženým prožít život kvalitně a zároveň nebýt rizikem pro zdravou populaci ^[27].

1.5.4 Malárie a tuberkulóza

V chudých zemích, jako je Zambie, se vyskytuje mnoho dalších nemocí. Jednou z nich, které způsobují vysokou úmrtnost a znemožňují obyvatelům vlastní rozvoj, je malárie, jak lze vyčíst z mapky v příloze č. 5 - Incidence malárie v subsaharské Africe ^[47]. Na malárii ročně umírá asi milion lidí, z čehož více než 90% případů připadá na Subsaharskou Afriku. Velká většina z umírajících jsou děti do pěti let věku. Nemocnost a úmrtnost na malárii se v uplynulých desetiletích zvyšovala zejména kvůli špatným zdravotnickým systémům a zvyšující se odolnosti nemoci a jejích přenašečů, kterými jsou komáři, vůči lékům ^[45].

Závažné důsledky má na život jednotlivce, jeho rodiny i celé společnosti také

tuberkulóza. Stejně jako v případě HIV/AIDS, malárie a dalších onemocnění se i v tomto případě nemocní nemohou plnohodnotně zapojit do společenského života. Na onemocnění tuberkulózy ročně umírá asi 2 miliony lidí, přestože byl již vynalezen lék, a 95% úmrtí se týká právě zemí rozvojových ^[45].

1.6 Sociální práce

Sociální práce je disciplínou, která vychází z mnoha vědních oborů. Využívá poznatků z psychologie, sociologie, pedagogiky, práva a dalších disciplín. Mezi její základní složku patří komunikace, a to verbální i neverbální. Cílem sociálních pracovníků je podpora klienta v jeho sociálním fungování a jeho schopností řešit problém, adaptovat se na nároky a vyvíjet se. Je to snaha o zlepšení jeho sociálních podmínek a spravedlnosti. Obor sociální práce zkoumá souvislosti mezi intrapsychickými, interpersonálními, skupinovými a společenskými procesy a způsoby jejich ovlivnění komunikačními, legislativními a vztahovými prostředky s cílem zlepšit životní úroveň všech lidí ^[7].

V rámci sociální práce se uplatňuje několik různých přístupů, zaměřujících se na jedince a jeho případ – tzv. případová práce, dále poradenství, práce komunitní, nebo streetwork, kdy se s klientem setkáváme v terénu. ^[24].

Případová práce je přístup náročný z hlediska profesionální vybavenosti, osobnostních dispozic pracovníka a jeho znalostí sociálně-zdravotnických služeb, které by mohly přispět k odstranění nedůstojných životních podmínek jedince. Vychází se z předpokladu, že hodnota klienta je nadřazena všemu ostatnímu. Případová práce se zabývá řešením problémů vyplývajících z prostředí či mezilidských vztahů, které jedince omezují v optimálním využívání jeho možností. Uplatňuje se zejména v problematice duševního zdraví, pro přistěhovalce, či v péči o lidi nakažené chorobou HIV/AIDS ^[24].

Poradenství je v současné době náplní většiny pomáhajících profesí. Je to všestranná činnost, která představuje podávání informací, které klientům umožní zvýšit rozsah znalostí, jak řešit určité problémy. Dělí se na poradenství základní, jehož součástí

je i poskytnutí další odborné pomoci či služby, která by mohla danou tíživou situaci vyřešit, a poradenství odborné, které je zaměřeno na konkrétní pomoc. Využívá se nejčastěji při řešení problémů manželských či mezigeneračních, při péči o děti, o osoby propuštěné z výkonu trestu, drogově a jinak závislé apod. ^[24].

Znevýhodněným jedincům, kteří se například vlivem chudoby, nezaměstnanosti, násilí, zneužívání, třídní, rasové a etnické diskriminace ocitají v krizi, je poskytována tzv. krizová intervence. Nejedná se o individuální psychoterapeutický zásah, tento přístup musí být zacílen na socio-environmentální konflikt, který individuální krizi obklopuje. Hlavním cílem je podpořit využívání vnějších zdrojů a jejich dostupnost. Zásadním principem krizové intervence je okamžitost ^[24].

Práce ve skupině představuje další možný přístup sociální práce, kde skupina poskytuje prostor pro výměnu názorů i pro vytváření nových pohledů na řešení situace. Sociální pracovníci se podílí na vedení skupiny podpůrným nebo vzdělávacím způsobem. Jde o sdílení skupinové zkušenosti s dalšími lidmi, což přináší jednotlivcům úlevu a posiluje zjištění, že není ve své situaci sám. Otevírá se tím možnost mluvit o starostech dosud nesdílených s někým, kdo má podobné těžkosti ^[24].

Terénní metodu sociální práce představuje Streetwork. Ten zahrnuje aktuální nízkoprahovou nabídku sociální pomoci. Klienti jsou kontaktováni ve svém přirozeném prostředí v místech vznikajících konfliktů. Je to práce zaměřená především na skupiny, jako jsou děti a mladiství trávící volný čas na ulici, skupiny jednostranně orientované, uživatele drog a mladší jedince žijící rizikovým způsobem života ^[24].

Metoda směřující k vyvolání a podporování změny v rámci místního společenství je označována jako Komunitní práce. Do řešení problémů zapojuje občany komunity, místní organizace i instituce, vede k přerozdělení a sdílení zdrojů, odpovědnosti a snaží se rozšiřovat možnosti lidí ovlivnit to, co se s nimi děje. Je to proces, jak jedince aktivizovat, aby se sami postarali o řešení nežádoucí situace. Touto metodou lze řešit problémy v oblasti sociálních služeb a zdravotní péče, etnického napětí, vzdělávání, sousedských vztahů, životního prostředí apod., kdy je potřeba znát kontext ve kterém se komunitní práce rozvíjí ^[24].

1.7 Sociální pracovník

Sociální pracovník si v rámci náplně své práce osvojuje mnoho rolí zejména pro dosažení cílů sociální spravedlnosti, zvyšování kvality lidského života a rozvoje maximálního potenciálu každého jedince, rodiny a skupiny v společnosti. Zprostředkovávají interakce mezi lidmi a jejich prostředím, nikdy nepracují v izolaci a podílejí se na uplatňování multidisciplinárních přístupů. Posuzují, plánují a řídí poskytování péče a ochraňují sociální blaho zranitelných jedinců ^[18].

Stěžejní rolí sociálních pracovníků je především přemýšlení, ne distribuce dávek či filantropie. Sociální pracovníci by měli vždy jednat s ohledem na klientovu jedinečnost a neopakovatelnost ^[18].

1.8 Systém sociálního zabezpečení v Zambii

Zambijská vláda definovala sociální ochranu jako podporu živobytí zranitelných obyvatel trpících chudobou a deprivací. Vládní sociální iniciativy zahrnují například opatření jako bezplatná základní škola, pomoc při katastrofách nebo veřejný systém sociální pomoci. Tyto programy jsou někdy označovány jako spravedlivé iniciativy nebo programy na zmírnění chudoby ^[35].

V Zambii existuje národní penzijní systém sociální ochrany, týkající se pomoci starým lidem. Přestože se vládními iniciativami chudoba a zranitelnost Zambie značně redukovala, další milion dolarů je každoročně utracen na zajištění pohotovostních dodávek zásobování jídlem tisíce domácností, které nabízí dočasnou pomoc domácnostem k posílení jejich soběstačnosti ^[35].

Sociální ochrana vyžaduje posunutí z bludného kruhu chudoby pomocí realizace nejrozumnějších intervencí vládních ministerstev, nevládních organizací, kostelů atd. Sociální ochrana vyžaduje redukování chudoby pomocí harmonického investování z řad vlády. To je v Zambii zajišťuje Ministerstvo pro místní rozvoj a sociální ochranu ^[35].

Zambie podepsala Mezinárodní deklaraci, kde je sociální ochrana ukotvena, jako základní lidské právo zakotveno. Zde stojí, že každý má právo na sociální ochranu

v nezaměstnanosti, nemoci, invaliditě, vdovství či vysokém věku. Mezinárodní smlouva dává lidem právo na jídlo, bezpečí, vodu, zdraví, vzdělání, bydlení, zaměstnání, kulturu a zdravé životní prostředí. Sociální ochrana posiluje růst ekonomiky podporující sociální spravedlnost zahrnující ekonomickou spoluúčasť a zdraví lidu ^[35].

Nejrůznější intervence v oblasti sociální ochrany zajišťují ministerstva. Ministerstvo školství zajišťuje bezplatné základní vzdělání, školní stravování, udělování stipendií apod. Ministerstvo zdravotnictví zajišťují bezplatný zdravotní systém ve venkovských oblastech, pro děti mladší než pět let, lidem ve věku více než 65 let a těhotným ženám. Podporováno je také zemědělství a mnoho dalších oblastí. Velké množství těchto intervencí však nevedou k dosažení zmírnění chudoby pro všechny příjemce ^[35].

Sociální ochrana v Zambii přijímá překvapivě nízké finance, přestože se v této zemi více než dvě třetiny populace potýká s chudobou a zranitelností. Je čas pro zahájení smysluplného účelného dialogu ve vztahu k sociální strategické ochraně pro Zambii. Některé vlády a někteří její členové navrhuji novou strategii aktivnějšího Ministerstva pro místní rozvoj a sociální ochranu, které by mohlo aktivněji vést boj proti chudobě ^[35].

Sociální služby jsou v Zambii poskytovány vládou ve spolupráci s místními orgány a dobrovolnými organizacemi. Statutární a léčebné sociální služby zahrnují pomoc v nouzi, péče o staré, ochranu či osvojení dětí apod. Skupinové práce a komunitní rozvoj služeb jsou v odpovědnosti místních úřadů, které jsou podporovány vládou a nejrůznějšími granty. V Zambii fungují také speciální tábory mládeže, které poskytují odborné vzdělávání pro nezaměstnané a nekvalifikované ^[8].

Národní fond vyžaduje, aby zaměstnavatelé a zaměstnanci přispívali pracovníkům při odchodu do důchodu ve věku 50-55. Tento program se vztahuje na zaměstnané osoby, včetně domácích zaměstnanců v městských oblastech, a pracovníky v zemědělství. Mateřská dovolená v trvání 90 ti dnů a porodné je poskytováno pracujícím ženám. Lékařské podpory jsou k dispozici všem občanům ve vládních i venkovských zdravotních střediscích. Zaměstnavatelé jsou povinni účastnit se na financování úrazového pojištění pro všechny zaměstnance ^[8]. Ženy mají plnou

způsobilost k právním úkonům podle práva. Kvůli zvykovému právu jsou však diskriminovány v oblasti dědictví, vlastnictví a manželství. Sex-diskriminace v oblasti vzdělávání a zaměstnanosti je všudypřítomná. Ženy jsou méně zastoupeny ve vedoucích pozicích v soukromém sektoru i na pozicích vlády. V místní správě počet žen vzrůstá. Častým a rozšířeným jevem je domácí násilí na ženách. Veliký problém celé společnosti představuje péče o děti žijící na ulici. K ochraně a zamezení porušování lidských práv byla Vládou vytvořena vyšetřující Komise. V Zambii však podobné organizace pro lidská práva působí velice volně a jejich efektivita je velmi malá ^[8].

1.9 Sociální práce v Zambii v rámci rozvojových projektů

Pracovníci se při snaze pomoci druhým mohou setkat s řadou překážek, jako jsou jazykové bariéry a odlišné kulturní hodnoty. Pochopení místních hodnot a kulturních souvislostí by mělo být jednou ze zásadních podmínek poskytování pomoci v tomto rozvojovém světě. Hodnotový konflikt a konflikt v chápání normality mezi pomáhajícími a těmi, kterým je pomáháno, je nejčastější překážkou v poskytování pomoci. Pracovník, který danou oblast zná, může jedinci i jeho rodině lépe porozumět, posoudit jejich síly a posílit je. Etnické i rasové menšiny mohou být zasaženy zvláště těžce, neboť je jejich socioekonomická situace často donutí bydlet v mimořádně nechráněných podmínkách. Nepochopení kulturních souvislostí a hodnot mívá za následek chyby v poskytování pomoci ^[1].

Na zahraničních i vnitrostátních projektech se podílí také dobrovolníci, kteří představují nesmírnou oporu pro činnost neziskového sektoru. Dobrovolná činnost je aktivita, kterou vykonává zájemce, který bez nároku na finanční odměnu poskytuje svůj čas, energii, vědomosti a dovednosti ve prospěch ostatních lidí. Jedná se o veřejně prospěšné aktivity, které jsou často organizovány dobrovolnickými centry, a na kterých staví neziskové organizace. Kromě jednorázových aktivit, jako kampaně a sbírky, může mít dobrovolnictví formu dlouhodobé opakované pravidelné pomoci mimo svoji zemi. Dobrovolníci nejčastěji působí v nestátních neziskových organizacích, jejichž prvotním cílem není zisk, ale poslání a cíl jejich činnosti ^[41].

Nedostatek finančních prostředků znamená v Zambii omezenou schopnost starat se o své potomky. Rozsáhlé sociální důsledky má především skutečnost, že rodiče umírající na nejrůznější nemoci, po sobě zanechávají sirotky, o které se nemá kdo postarat. Tím přibývá dětí žijících na ulici bez možnosti vzdělání a přístupu ke zdravotním službám ^[9]. Mnoho zambijských dětí je odkázáno samo na sebe a jsou nuceni pracovat ^[17]. Obvykle si tyto děti obstarávají peníze prodejem zeleniny a ovoce, nebo ručních výrobků ^[28].

Mnoho z tzv. dětí ulice jsou v Zambii součástí generace, která vyrůstá bez rodičovské péče a podpory a jsou uvrženy do zoufalé chudoby. UNICEF odhaduje, že se jedná přibližně o 1.250.000 sirotek v Zambii, tedy každé čtvrté zambijské dítě s tím, že 50% z nich je ve věku do devíti let. Tyto děti jsou často traumatizované smrtí rodičů, stigmatizované, náchylné k vykořisťování, zneužívání a nemocem. Potulují se kolem nákupních center a žebrají ^[3]. Žijí pod obrovským tlakem a jsou vystaveny nejrůznějším sociálně patologickým jevům a rizikům, jako je dětská práce, zanedbávání, prostituce, časná těhotenství, obchodování s dětmi apod. ^[28]. Vzhledem k jejich antisociálnímu chování je mnoho z těchto dětí považováno za hrozbu pro společnost ^[3].

1.9.1 Sociální projekt Street Children

Sociální projekt Street Children, dříve realizován organizací Czech Aid ve spolupráci se Zdravotně sociální fakultou Jihočeské univerzity a univerzity sv. Alžběty v Bratislavě, byl zaměřen na problematiku vzdělávání sirotek a dětí žijících v chudinské čtvrti hlavního města Zambie Lusaka. Jednalo se zejména o sociální aktivity určené potřebným dětem, které se z finančních důvodů nemohly účastnit povinné školní docházky, a mnoho z nich trávilo svůj volný čas na ulici ^[4].

Projekt Street Children byl zaměřen na poskytnutí alespoň minima základních znalostí pomocí dopolední bezplatné výuky a zároveň prostor pro zdravé trávení volného času prostřednictvím odpoledních volnočasových aktivit v edukačním centru katolického kostela. Podílelo se na něm několik českých sociálních pracovníků, stážistů,

zambijských učitelů a dalších dobrovolníků. Pro místní zaměstnance, kteří byli nepostradatelní zvláště kvůli překonání jazykové bariéry, znamenala spolupráce na projektu zdroj financí ^[4].

Ranní škola probíhala v dopoledních hodinách, byla rozdělena do třech tříd po 20 dětech, kde vyučovali převážně místní zambijské pracovníci. Výuka byla bezplatná, avšak podmínkou byla pravidelná účast žáků. Jejich motivace spočívala v tom, že tyto jedinci byli dále zařazováni na čekací listinu v projektu Adopce zambijských dětí, čímž by mohly dostat šanci na skutečné vzdělání ve státní škole. Odpolední aktivity byly dobrovolné a účastnit se jich mohl kdokoli ze čtvrti. Byly rozděleny podle dne v týdnu, kdy se střídaly činnosti edukační - pro zvýšení vzdělanosti a osvojení základních dovedností patřících k obecným základům vzdělanosti, kreativní aktivity, poté sloužily k rozvoji motoriky, kde děti měly možnost pracovat s výtvarnými pomůckami. Jeden den v týdnu byl zaměřen na workshop věnovaný důležitým tématům, jako je HIV/AIDS, první pomoc apod. A v neposlední řadě se realizovaly také aktivity hudební a dramatické, tedy zpěv, tanec, pantomima, divadlo a aktivity sportovní v podobě míčových her. Kromě toho byl v rámci volnočasových odpoledních aktivit pro dívky k dispozici šicí kurz a truhlářská dílna pro chlapce, kde se starší děti učily ručním dovednostem, které by mohly využít v rámci svého budoucího uplatnění ^[49].

Místní děti jsou ve svých intelektuálních schopnostech ve srovnání s českými vrstevníky na relativně nižší úrovni. Na programy chodilo zhruba 50 dětí a pro efektivní práci bylo důležité, aby program byl připraven zábavnou a co nejjednodušší formou. Zambijské děti mají určitý problém s prací ve skupinách a nerozumí vzájemné spolupráci v týmech. Někteří mají potíže se psaním, počítáním a angličtinou a jejich představivost není oproti českým dětem téhož věku příliš vyvinutá. Naopak jejich velmi silnou stránkou je tanec a zpěv ^[21].

Finance na všechny tyto aktivity a jejich rozvoj byly z části získávány prostřednictvím tzv. Fundraisingu. Ten představuje soubor činností vedoucích k získání finančních prostředků, příznivců, přátel a sponzorů. V případě sociálního projektu Street Children fundraising probíhal nejčastěji prodejem výrobků, které byly v rámci odpoledních aktivit a řemeslných dílen dětmi vlastnoručně vyrobeny. Tento prodej byl

uskutečňován jednou měsíčně na trzích, nebo v rámci nejrozličnějších výstav a festivalů jak v Zambii, tak v České Republice. Utržené peníze byly zpět investovány do projektu ve prospěch místních dětí. Většinou se z těchto prostředků kupoval materiál a pomůcky pro odpolední výukové a kreativní aktivity, nebo sloužily ke zvelebování edukačního centra ^[49].

Jedinci ze sociálně slabých rodin, či chudého prostředí se od mala musí vyrovnávat s řadou znevýhodnění a jejich šance uspět v budoucím životě jsou výrazně nižší. Záškoláctví, krádeže, drogová závislost či prostituce bývají běžnou součástí života dětí v sociálně slabších oblastech ^[37].

Cílem projektu Street Children bylo zvýšit vzdělanost dětí na Kalingalinga a povědomí o aktuálních sociálních problémech. Kromě toho že poskytoval pracovní příležitost místním lidem, učitelům a spolupracovníkům, umožňoval dětem, především smysluplné trávení volného času ^[4]. To mělo přispět k prevenci a snížení rizika vzniku negativních vlivů, které na mladé jedince působí. Tyto preventivní volnočasové aktivity byly zároveň důležité v oblasti utváření hodnot a morálních vlastností dětí ^[43].

1.9.2 Adopce zambijských dětí na dálku

Adopce na dálku je forma pomoci chudým oblastem. Posláním je podpora dětí ve vzdělávání a tím jim otevřít cestu k perspektivnější budoucnosti. Tato pomoc pomáhá také rodinám i celým komunitám k všestrannému rozvoji, k soběstačnosti a získání trvale vyšší životní úrovně. Adopce na dálku si klade za cíl především zpřístupnění vzdělání chudým dětem v cílových rozvojových oblastech, zlepšovat úroveň výuky, pořádání osvětových programů, poskytovat prevenci šíření nemocí, zejména HIV/AIDS a malárie, zapojit širou veřejnost a poskytovat informace o rozvojové problematice ^[16].

Projekt Adopce zambijských dětí na dálku je realizovaný Nadačním fondem Zdravotně sociální fakulty Jihočeské univerzity v Českých Budějovicích NF ZSF JU. Toto účelové sdružení majetku je určeno na pomoc zdravotně a sociálně znevýhodněným jedincům, který se přizpůsobil trendu mezinárodní spolupráce, a jeho činnost byla rozšířena o pomoc dětem v rozvojových zemích v souvislosti s realizací

projektu Adopce zambijských dětí na dálku. V roce 2009 ZSF převzala tento projekt, který spolu s dalšími dobrovolnickými aktivitami trvale podporuje ^[29].

Adopce zambijských dětí umožňuje finanční podporu dětem v Zambii za účelem školní docházky, přičemž v r 2009 byla možnost vzdělávat se poskytnuta 78 dětem. Dítě je sponzorováno adoptivním rodičem z České Republiky na období jednoho roku, zatímco zůstává ve své rodné zemi se svou rodinou. Částka je posílána na konto NF ZSF JU přičemž 2/3 se převádí do Zambie ^[29], kde se o chod projektu stará sociální pracovnice. Jejím úkolem je mimo jiné také dohled na pravidelnou školní docházku dítěte a jeho prospěch ve škole, tak aby prostředky byly využity co nejefektivněji. Zároveň také vybírá děti, které by mohly být do adopce zařazené. Podmínkou je nedostatek ekonomických prostředků na financování školy a zároveň se bere ohled na motivaci, kterou dítě jeví ^[29].

2. Cíl práce a výzkumné otázky

2.1 Cíl práce

Cílem bakalářské práce je zjistit a porovnat názory sociálních pracovníků či stážistů, kteří působili v Zambii v sociálních projektech Street Children a Adopce zambijských dětí, na smysl jejich práce a zároveň se výzkum snaží ukázat, jaký vliv měly tyto dva projekty na kvalitu života jednotlivců i celé komunity.

2.2 Výzkumné otázky

Na základě kvalitativního výzkumu byly stanoveny níže uvedené dvě výzkumné otázky:

1. Zvyšuje sociální práce vykonávaná v rámci rozvojových projektů kvalitu života jednotlivce?
2. Zvyšuje sociální práce vykonávaná v rámci rozvojových projektů kvalitu života komunity?

3. Metodika

3.1 Metodický postup

Pro výzkum byla v bakalářské práci zvolena metoda kvalitativního výzkumu, kdy výzkumník po stanovení tématu dále určuje základní výzkumné otázky, které se v průběhu mohou modifikovat. Proto je tento typ výzkumu velmi pružný. Výzkumník vyhledává a analyzuje informace, které přispívají k vysvětlení výzkumných otázek, dále provádí deduktivní a induktivní závěry. Seznamuje se s novými lidmi a pracuje v terénu. Výzkumník vybírá místa pozorování a jedince na základě vlastních úvah^[13].

3.2 Metoda sběru dat

Pro sběr dat byla využita metod rozhovorů s pomocí návodu, který je součástí přílohy č. 1 a představuje seznam otázek, jež je nutné v rozhovoru probrat a má zajistit, že se dostane na všechna pro tazatele zajímavá témata. Při této metodice zůstává volnost formulace jednotlivých otázek, je na tazateli, jakým způsobem získá informace a osvětlí daný problém^[13].

Jednotlivé rozhovory byly prováděny buď v přímém kontaktu s respondentem, nebo přes internet, pomocí počítačového programu. Otázky byly sestaveny podle jednotlivých tematických okruhů tak, aby v závěru bylo možno odpovědět na dané výzkumné otázky. Nejdříve se zaměřovali na daný projekt a jeho cíle, poté otázky spadaly do oblasti sociální práce vykonávané v Zambii a na spolupráci s místními obyvateli. Nakonec byly respondentky dotazovány na to, jaký vliv měla jejich práce na zvyšování životní úrovně místních domorodců a jejich komunity, ve které žijí. Rozhovory byly jednotlivě nahrávány na audiozáznam a poté doslovně přepsány do elektronické podoby.

3.3 Charakteristika výzkumného souboru

Pro svoji studii jsem užila šest rozhovorů. Základní cílový soubor tvořilo několik respondentů, kteří působili v Zambii jako sociální pracovníci dvou rozvojových projektů. Osloveni byli respondenti, na které byl dostupný kontakt a kteří mi byli ochotni sdělit informace. Rozhovory byly nahrávány na audiozáznam za podmínky, že po sepsání odpovědí bude nahrávka vymazána. Záznam byl ponechán pouze u jedné z dotázaných.

Z dvanácti kontaktovaných pracovníků projevila zájem pouze polovina. Výsledný výzkumný vzorek tedy tvoří šest respondentů, kteří mi poskytli informace o dané problematice a o jejich zkušenostech nasbíraných za dobu působení v Zambii.

4. Výsledky

V prezentaci výsledků je použit plný doslovný přepis odpovědí na dané otázky, přičemž jednotliví respondenti jsou fiktivně označovány tiskacími písmeny A, B, C, D a F.

4.1 Rozhovor s respondentem A

- *Nejdřív bych tě chtěla poprosit, jestli bys mohla ve stručnosti popsat, v jakém rozvojovém projektu jsi pracovala, jak si se k němu dostala a jak dlouho jsi tam byla?*

A: Jo, tak já jsem byla v Zambii už šestkrát a jezdím do Zambie od roku 2001 a dostala jsem se k tomu přes Zdravotně sociální fakultu a byla jsem tam vždy dva až tři měsíce. V současné době tam jezdím tak na měsíc, kvůli kontrolování projektu. Byla jsem zapojená převážně do volnočasových aktivit pro děti ulice a v současné době Adoptce na dálku zambijských dětí.

- *Co bylo přesně cílem těchto dvou projektů?*

A: Nemůžu dávat tyto dva projekty dohromady, protože je každý úplně jiný, tak bych popsala asi Adoptci na dálku, protože tam nyní působím nejvíc. Je to v podstatě sponzorship, nebo podpora toho dítěte v Zambii, aby bylo ve své rodné zemi a bylo mu umožněno vzdělávání.

- *Byli do projektu zapojeni i místní obyvatelé?*

A: Ano, samozřejmě. Měli jsme tam kolegu a kamaráda a bylo to super. Byli tam i další spolupracovníci, ale ti nebyli tak přímo zapojení do projektu a nedalo se s nimi tak přímo pracovat jako třeba s Leem, protože tam nebyla taková návaznost jako s ním.

- *Takže ten ti nějak pomáhal a tak?*

A: No, on byl v podstatě jakoby koordinátorem, před nějakými třemi lety byl koordinátorem jakoby v Zambii, před tím než odletěl do České republiky a nejvíce komunikoval v podstatě s tou komunitou přímo v Zambii a s rodiči.

- *A jak tobě konkrétně se s těmito lidmi pracovalo?*

A: Super. Jakoby myslíš s pracovníky jako Lee? Tak super, oni jsou hrozně otevření a spolehliví, teda ten Lee a s ostatními to bylo těžší, protože pokud se tam nenaváže nějaká ta dlouhodobá spolupráce, a nenastaví se nějaký pravidla a nemotivuje se neustále ten člověk tak ta práce se tam nastavuje hodně špatně. Ale jinak je to super, protože oni jakoby znají tu danou komunitu a jsou v podstatě odborníky na tu práci přímo tak protože my se tam pořád jakoby plácáme.

- ***Takže místní obyvatelé projevovali zájem o tuto pomoc?***

A: Jo, určitě. O to vzdělávání hodně, i když se nám stane, že v rodinách rodiče neposílají děti do školy ale tak to je tam danou situací, protože musí doma pomáhat, pracují, jakoby doma, prodávají ovoce, zeleninu, takže jsou hodně zaměstnaní, ale spousta těch rodičů dobře komunikuje. Pokud se s nimi naváže dobrý kontakt přes toho s koordinátorem zambijského tak českého tak je to úplně v pohodě.

- ***Takže vzdělání bylo smyslem této práce?***

A: Ano jako podpora vzdělávání dětí v podstatě nejsou sirotky ale tzv. Orphans and Vulnerable children (OVC) zranitelné děti. A je to o tom, že oni mají třeba babičku, dědu, který se o ně stará nebo prostě příbuzní, ta sociální rodinná situace není úplně tak v pohodě jako u dětí kteří mají prostě úplnou rodinu. A hlavně je problém toho, že rodina nemá na zajištění školních pomůcek, uniforem, takže hlavně tahle podpora.

- ***Cítla jsi někdy za dobu působení v Zambii vyčerpání nebo pocit beznaděje?***

A: Pocit beznaděje docela ano, když jsem byla v Kassisi v sirotčinci, tak jsem tam zažila takový případy, které ve mě nechaly docela takový stopy, ale mám takový pocit, vždycky říkám, vždy přijíždím ze Zambie s takovým pocitem, že jde úplně všechno. A jenom člověk musí chtít, pak je možné úplně všechno.

- ***Nyní bych se zeptala na porovnání sociální práce tam a v České Republice. Kdybys mohla říct hlavní rozdíly mezi sociální prací tam a tady u nás v Evropě.***

A: No, tak hlavní rozdíl je asi ten, že když tady člověk je, tak se má kam jít zeptat, má se na co obrátit, a v Zambii se člověk nedostane tak blízko k zákonům, člověk tam v podstatě všechno dělá na koleni a když už se k tomu dostane tak stejně zjistí, že to je všechno napsané na papírech ale vůbec se to nevyužívá v praxi, takže člověk je jakoby vlastním učitelem, a hlavní rozdíl třeba vidím v tom, v ČR trochu

negativum v tom, že musíme neustále psát třeba nějaké papíry a není tolik času na tu přímou práci s klientem. A tam člověk může být celý den s klientem a potom se to nějakým způsobem zaznamená, ale je nutné si se také nějakým způsobem vytvořit sociální systém, který si člověk musí prostě vytvořit sám.

- ***Jak to v Zambii vypadá s nějakým systémem sociální péče?***

A: Tak z mých informací bych řekla, že docela hustě. Že jako moc není a co jsem zjistila tak by snad eventuelně měl existovat třeba zdravotní pojištění, ale který je strašně drahé, takže by si lidi jakoby tí mohou sjednávat pojištění normálně u pojišťovny. Jsou tam různé pojišťovny, které pochází většinou z Británie anebo z Jihoafrické Republiky, ale většinou si to pojištění dělají jenom bohatí. Jako i z mých materiálů, co jsem procházela, tak jsem nezjistila, že by měli nějaké zdravotní nebo sociální pojištění. I když od kolegyň mám informace, které pracovaly pro Humanitas Afrika nebo něco takového. Humanitas Afrika to nebylo, no to je jedno, pro podobnou neziskovou organizaci, že sociální systém je velice dobře nastaven jakoby tou doplňkovou sférou neziskových sektorů, takže neziskové organizace, potom jsou tam UNICEF a takovýchle věci. A řekli mi, jako že v podstatě děti ulice v Zambii neexistují, že jsou tam výborní streetworkeri a že se prostě o ně výborně starají, takže ale není to zajištěno tím státem. Nicméně já jsem docela přesvědčená o tom, že to tak není.

- ***Jasně, jak by si mohla popsat životní úroveň běžného Zambijce? Nebo celkově rodina, jak vypadá jejich domácnost jako se žije***

A: Životní úroveň, no asi. Domácnost, no tak oni žijí v těch malých chatičkách tam, většina jich žije hodně pohromadě, děti se strašně často jakoby stěhují, sem a tam, protože v podstatě rodina nemá na nájem tak se přestěhují, hodně těch rodin se stěhují za prací za město. Životní úroveň, no, oni mají prostě svůj smysl života, a ten nelze nějakým způsobem hodnotit, protože já mu nemůžu nikdy rozumět, já na to koukám jakoby docela dobře, sice ta jejich situace, co se týče hygieny, sociálního zázemí, zdravotního a takového je to špatný. Ale oni prostě svůj smysl mají, který jakoby vnímají a jsem vždycky strašně překvapená, protože sem je brala jako nějaký marťany pořád. Já nevím proč. Nebyl to předsudek, ale vždycky jsem si říkala, že přeci nemohou žít jako my. Ale žijí úplně stejně. Prostě ráno vstávají, v poledne když mají něco do

pusy tak se nají a večer to samý. Akorát jediný co tam vidím, tak je velký problém alkoholu a to hlavně u adolescentů a pubescentů. Protože, jakoby taky u těch starší lidí. Protože v podstatě jenom minimální malinký alkohol se dá koupit v malém pytlíčku za 4 koruny v přepočtu. A když do tebe paří to slunce tak je to prostě hustý a myslím si, že to je jeden z narůstajících problematik v Zambii ten alkoholismus protože to prostě vymývá mozky, jak mají často hlad. A hlavně požívají i ten místní alkohol, který myslím že je až afrodiziakální bylo zjištěný, a vymývá to totálně mozky. Je to horší jak drogy si myslím.

- ***Je tam nějaká práce s těmito dětmi?***

A: Jako určitě, ty organizace neziskovky se samozřejmě o to zajímají. Nic méně si myslím, že to je pořád strašně špatně podchycené. Jakže na to nikdo moc nekouká na ten alkoholismus. Nevím, třeba je tam nějaká kampaň Tyto kampaně a organizace na tom makají pořád, takže strašně těžký držet s nimi krok a zjišťovat jestli ale třeba naše organizace jakoby v podstatě nebo ten projekt Adopce zambijských dětí podporuje i tohleto, že posílá děti do školy a tím tedy oni nevyhledávají volný čas na ulici. Že pořád mají co dělat.

- ***Kdyby to bylo na tobě, nebo tvůj názor, Jak ty bys zlepšila jejich životní úroveň? Často se píše, že tamní obyvatelé mají nízkou životní úroveň, jsou na tom špatně. Která cesta, si myslíš, že je nejschůdnější k tomu aby se ta životní úroveň zlepšila na dlouhou dobu.***

A: No tak určitě by se musela nějakým způsobem změnit vláda, nesměla by na to tak kašlat. Potom si myslím, že je veliký problém zadlužení země, protože ta je fakt zadlužená. A jakoby problém toho že tam jakoby do té země pronikají lidi, který mají strašně moc peněz a v podstatě se tam vytváří ty velikánský sociální rozdíly ale jakoby na mě co by bylo, tak určitě nějakým způsobem působit na tu Vládu a třeba ty neziskové organizace by měli dělat asi více jakoby takových těch preventivních kampaní více, myslím si, že více organizací který jsou za těma zdma s těma sklama a bojí se jít pořádně do toho terénu, že tam spousta věcí jenom jako na oko, takže je třeba důsledně dělat tu práci. Ale jako globální návrh toho asi nejsem celkově schopná říct, protože jsem fakt jakoby malý článek toho co tam dělám. Já mám tu vizi, že člověk

když pomůže jednomu nebo dvěma dětem tak to prostě pomůže. Ale investovat do vzdělávání určitě i do zdravotní péče ale to hlavně našli oni jakoby tu pomoc ne jakoby my jsme jim tam dávali. Ale jako aby se navázala ta spolupráce

Větší možnost pracovat na svých problémech, nevodit je za ručičku, a dávat jim prostor pro to aby mohli studovat, aby mohli dělat ty věci, které oni vnímají, protože oni to velice vnímají, když ty co teď chodí na ty univerzity, tak ty mladý lidi jsou už velice jiní než. Je jich tam ještě furt málo ale prostě jakoby dát jim ten prostor, aby se vyjádřili sami a aby oni mohli sami dělat, protože oni to není tak že oni by nechtěli tím nic dělat.

- ***Takže sami Zambijci mají aktivní zájem na tom, aby se jejich životní úroveň zlepšila?***

A: Jo určitě. Nejsou to samozřejmě všichni, ale spousta jich o tom jenom mluví, ale znám opravdu hodně lidí. Já třeba když jsme dělali nábor dětí do adopce. Jednou jsem se o tom zmínila jenom náhodou, tak přišlo třeba 30 lidí, který měli o to zájem a musím říct, že jsem tam byla úplně takovej ten zvláštní člověk, kterej když se na ně kouká tak si říká: „Ty jo, ty máš prstýnky a pásek a jako chudej člověk tady vystupuješ a potom když mi řekli, že nemají ani matku ani otce, a že se o ně stará sestra, tak je to takový zvláštní, takže v té Zambii je ještě problém, což jsem tedy nezmínila, že ty problémy jsou tam neskutečně skryté, že ten člověk to ani pořádně nepozná, dokud nepozná tu danou komunitu a tu danou oblast. A hlavně ta komunita má takový pocit, pořád hledám to řešení, že ona se šíleně hrozně rozpadla. Ten způsob té pospolitosti, jako třeba mají romáci tady u nás, tak tam prostě jakoby spousta těchletých rodinných vazeb už nefunguje a já mám takový pocit, že to z nich dělá prostě ty rozdílnosti v té společnosti. Protože když se třeba nějaký bratránec dostane někam na školu tak jakoby si závidí a tak.

- ***Chtěla by ses do Zambie vrátit?***

A: Samozřejmě.

- ***No a můžeš sdělit, co osobně pro tebe tato zkušenost znamená?***

A: Tahle zkušenost? Asi hodně věcí. Ale já mám takový pocit, jiný nadhled nad tím světem, nad životem hlavně, ale jako nejsem nějaká lepší nebo tak něco. Nekupuju si, jako nemám pocit, že bych se měla nějak zdráhat, to vůbec ne. Ale já nevím no, asi

by se to mělo nazvat nějakou prestiží ale to ne, prostě já to vnímám, jakože to chci dělat, protože vnímám tu pomoc jako přímou pomoc, a hlavně tam dostávám tu odměnu hned. Jakože nepotřebuju pochválit tady od nějakýho prostě mého nadřízeného, že jsem dobrá, ale to, že ti to ty děti dají najevo. To je stejný, jako ty „romáci“ tady, což je jako učení životní.

4.2 Rozhovor s respondentem B

- *Nejdřív bych tě chtěla poprosit, zda bys mohla říci, jak si se k práci sociálního pracovníka vlastně dostala.*

B: No, tak já jsem v Zambii byla dvakrát jako studentka Zdravotně sociální fakulty, po třetí mi byla před státnicemi tato práce nabídnuta vzhledem k mé zkušenosti.

- *Kde jsi v Zambii působila?*

B: Byla jsem v hlavním městě Lusaka, přesněji v chudinské čtvrti Kalingalinga.

- *Jak dlouho jsi tam působila?*

B: Jak dlouho? Jako studentka Zdravotně sociální fakulty jsem tam byla vždy na tři měsíce a jako sociální pracovník pak jeden rok.

- *Mohla bys popsat rozvojový projekt, ve kterém jsi pracovala?*

B: Šlo o sociální a výchovnou práci s dětmi z chudinské čtvrti Kalingalinga. Jednalo se o sirotky a zranitelné děti ulice. Celý projekt spadl pod společnosti Czech Aid. V rámci tohoto projektu byl ještě realizován projekt Adopce zambijských dětí pod společností Czechoslovak Aid.

- *Co vlastně bylo cílem tohoto projektu, na co se zaměřoval?*

B: Cílem projektu bylo poskytnout dětem základy vzdělání, především tedy na úrovni několika tříd ZŠ. Jednalo se o děti, jejichž rodiny si nemohou dovolit posílat děti do školy. Projekt byl mimo to zaměřen na zajištění smysluplných volnočasových aktivit pro jejich rozvoj, podnítit je v rozvoji vlastní kultury, naučit starší dívky šití v ruce i na stroji, starší chlapce základům truhlářiny za pomoci ručního nářadí. Mimo to jsme také zajišťovali informovanost o různých zdravotních i jiných rizicích o nemocech jako HIV/AIDS a malárii především ve smyslu prevence. Ten druhý projekt byl Adopce

zambijských dětí, která měla snahu zajistit aspoň základní školní vzdělání dětem, jejichž rodiny si nemohou dovolit posílat je do školy. Tento projekt probíhal formou nalezení sponzorů z ČR, zajištění výběru dětí do adopce a celkové fungování projektu, ať už samotný výběr dětí do adopce, nebo komunikace se sponzory, se školami, zajištění zápisu ve školách, nakupování pomůcek, komunikace s místními rodinami dětí a návštěvy u nich doma, vedení společných schůzek koordinátorů s rodinnými příslušníky dětí a tak.

- ***Jak to vypadalo s místními obyvateli, byly do projektu také nějak zapojeny?***

B: Ano, dopolední „školu“ vedla místní učitelka, na odpoledním programu podle jeho charakteru spolupracovali místní dobrovolníci i místní sociální pracovník, výuku šití vedla místní švadlena, na adopci spolupracoval místní sociální pracovník, nebo pracovnice domácí péče znala rodinných poměrů v dané čtvrti, preventivní workshopy vedli místní dobrovolníci třeba z Červeného Kříže.

- ***Jak se ti s nimi pracovalo?***

B: Mně se s většinou z nich pracovalo výborně. Je pravda, že někteří z nich byli občas nedochvilní a nezodpovědní.

- ***Mohla bys popsat podmínky a náplň konkrétně tvé práce v Zambii?***

B: Co se týká mé náplně práce, tak jsem zajišťovala chod odpoledního programu a pomůcky, které byly potřeba. Třeba nákupy pomůcek a dokumentace. Komunikovala jsem s pomocníky, dobrovolníky, zajišťovala ve spolupráci s místními speciální preventivní programy workshopy na téma například AIDS, první pomoc, malárie a tak. Mimo to jsem koordinovala dopolední program, který samostatně zajišťovala místní učitelka. Tento program začal fungovat až v průběhu mého pobytu. Taky jsem vlastně proškolovala stážisty ze Zdravotně sociální fakulty, připravovala je na jejich práci a reflektovala s nimi jejich činnost. Když to bylo možné, tak jsem s nimi spolupracovala na vedení programu. Co se týká Adopce zambijských dětí, tak ten jsem koordinovala. Vybírala děti do adopce, komunikovala se sponzory, školami, chodila s dětmi na zápisy, navštěvovala jsem rodiny adoptovaných dětí, nebo jsem třeba vedla společné schůzky s rodinami dětí, komunikovala s koordinátorem z ČR, zajišťovala nákupy, vedla účetnictví a plno dalších aktivit. Zjišťovala jsem informace o místním systému a místní

kultuře.

- ***Projevovali místní obyvatelé zájem o tvoji pomoc?***

B: Ano, děti docházely do programů spontánně buď samy, nebo je přivedl někdo z rodiny. Na volnočasové aktivity nebylo třeba se registrovat nebo zapisovat nebo tak něco. Volnočasovky fungovaly nízkoprahově a počet dětí nebyl omezen. Takže na program přicházelo někdy 20 někdy 60 dětí. V dopoledních třídách počet sice byl omezený, ale kapacita odpovídala zájmu. O adopce projevovaly zájem rodiny dětí nebo na ně upozornily pracovnice domácí péče v rámci kostela.

- ***Jaký smysl měla tato práce podle tvého názoru?***

B: Tak myslím, že zvyšovala celkovou vzdělanost a možnost dalšího uplatnění dětí, které na programy docházely nebo byly zařazeny do adopce. To je podle mého názoru cesta, jak se může pozvednout kvalita života i dalších generací. Programy působily preventivně, protože dětem často chyběly informace o AIDS, přenosu viru HIV, malárii. Učili jsme je základním hygienickým návykům, které taky mnohdy neznaly a tak

- ***Měla jste někdy za dobu působení v Zambii pocit, že je tvoje pomoc zbytečná?***

B: Ne.

- ***Ani vyčerpání nebo a chuť odjet domů?***

B: Ne, myslím, že ne.

- ***Co bylo na práci s místními obyvateli nejhezčí?***

B: Nejhezčí? No, asi to, že se umějí radovat z maličkostí. Mají optimismus a chuť do života a obrovskou radost z toho, že se mohou učit.

- ***Jak se ti spolupracovalo s rodinami?***

B: Myslím, že vcelku dobrá, jen jsem měla problém s jejich nedochvilností a z mého pohledu neschopností plnit to, co je dohodnuto. Samozřejmě tam byli výjimky, ale obecně jsem se s tímto setkávala poměrně často. Myslím, že to je ale všechno dáno rozdílnou mentalitou a kulturou. Mohu říct, že jsem vždy cítila přijetí a vděčnost.

- ***Tak teď něco k sociální práci v České republice. Co je náplní sociálního pracovníka u nás v porovnání v Zambii?***

B: No, to záleží na odvětví. Vesměs sociální poradenství, zajištění různých dávek, uplatňování práv klientů, jednání s dalšími institucemi ve prospěch klienta, zajišťování sociálně-právní ochrany dětí a tak.

- ***Funguje v Zambii nějaký systém sociální péče?***

B: Pokud vím, tak ne. Aspoň za doby mého působení ne. Když je člověk v nouzi často pomáhají různé církve, samotná komunita a neziskové organizace. Všechno se jinak musí platit, včetně základního zdravotního ošetření.

- ***Mohla bys tedy říci hlavní základní rozdíly mezi sociální prací u nás a v rozvojové zemi, jako je Zambie?***

B: V Zambii chybí systém sociální péče. Když je člověk v nouzi, pomáhá mu vlastní komunita nebo církve. Každopádně bych sem zařadila jejich rozdílnou mentalitu. Sociální práce je často v rukou církevních nebo neziskových organizací než že by fungovala na státní úrovni.

- ***Co vidíš na sociální práci u nás pozitivní na rozdíl od práce v Zambii?***

B: V České Republice máme možnost finanční pomoci v rámci státní sociální podpory, dávek sociální péče, nějaká základní jistota v důchodovém věku a tak. V Zambii se tohle neřeší. Žije se tam ze dne na den. Myslím si ale, že co se týká sociální práce u nás tak bych za negativní považovala malé zapojení rodinných příslušníků a komunity do péče.

- ***Jak bys popsala životní úroveň běžného Zambijce?***

B: V Zambii jsou velké rozdíly mezi příslušníky různých vrstev. Na jedné straně tam žijí boháči, kteří žijí v přepychu a nadbytku, na druhé straně běžní úředníci, učitelé, zdravotníci, kteří žijí skromně, ale spokojeně. Domácnosti v chudinských čtvrtích vypadají jako malé boudičky bez oken, velikosti naší garáže. Zde bydlí obvykle často až deset lidí. Rodiny jsou oproti našim dost rozrostlé. V jedné domácnosti často bydlí rodiče, pokud oba žijí, děti, babička nebo dědeček, často sestra matky a plno dalších rodinných příslušníků. V chudinských čtvrtích často není elektrina, vodovod, ani kanalizace. Vaří se většinou venku. Základní obživa je kukuřičná kaše nshima se zeleninou, případně masem, pokud si to rodina může dovolit. Rychleji se tam šíří různé

nemoci jako je malárie, cholera a tak. Tyto rodiny často něco pěstují u svého příbytku nebo něco vyrábějí a pokoušejí se to pak prodat buď na trhu, nebo u silnice. Často se tam člověk může setkat s dětskou prací.

- ***Co si myslíš, že je jednou z hlavních příčin relativně nízké životní úrovně zambijské komunity, se kterou jsi pracovala?***

B: No, tak určitě to je dle mého názoru nízké vzdělání a nemožnost sehnat zaměstnání a taky asi vysoká úmrtnost na AIDS, malárii a další nemoci.

- ***Kdybyste měla tu moc, co by si udělala, aby se jejich životní úroveň zlepšila?***

B: Já bych zavedla bezplatné školství od základní po střední školu. Asi bych zrušila uniformu, aby to nebyla podmínka nástupu do školy. No a taky bych se pokusila zlepšit sociální systém. Zavedla bych tam nějaké zajištění sociálních dávek. Zavedla bych zdarma základní zdravotní péči nebo systém pojištění. Jako u nás.

- ***Myslíte si, že tyto vzdělávací a preventivní činnosti, které byly v rámci zmíněného projektu realizovány, nějak ovlivňují kvalitu života jednotlivce?***

B: Určitě. Zvýšily šanci na běžném uplatnění se v životě. Děti se naučily číst, psát, počítat, základy angličtiny a v rámci prevence se naučily, jak se bránit malárii a jiným nemocem, jaké rizikové chování vede k nákaze virem HIV. Některé dívky se naučily šít a mohou si tím přivydělat, chlapci získali základy v truhlářské dílně a snáze mohou žádat o podobnou práci. Adopce zambijských dětí umožňuje zapojeným dětem získání vzdělání a základní sociální zajištění.

- ***Jak se tato skutečnost promítá do života komunity?***

B: Děti, které chodí do školy, pak často učí své sourozence a kamarády, stejně tak, pokud se naučí nějakou dovednost. Lidé z místní komunity spolupracovali na vedení projektu, s dětmi se často znali.

- ***Mají podle tebe sami Zambijci aktivní zájem na tom, aby se jejich kvalita života zlepšila?***

B: Myslím, že většina ano.

- ***Myslíš, že je tento druh rozvojové pomoci přínosný?***

B: Ano, hlavně pro děti, které svým vzděláním mohou pozvednout i další generace.

- ***Chtěla byste se do Zambie vrátit a dál zde působit v nějakém rozvojovém projektu?***

B: V současné době ne, plánuji rodinu.

- ***Kdybys to měla shrnout, co osobně pro tebe tahle zkušenost znamená?***

B: Porovnala jsem si životní hodnoty, naučila se respektovat kulturní normy a hodnoty jiného národa. Tak bych sem zahrнула asi schopnost pracovat ve ztížených podmínkách.

4.3 Rozhovor s Respondentem C

- ***Mohla bys stručně říct, jak si se do Zambie vlastně dostala?***

C: Do Zambie jsem se dostala prostřednictvím Zdravotně sociální fakulty, přes rozvojové programy Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy. Byla jsem zde tři měsíce a působila jsem především v compaundu Kalingalinga hlavního města Lusaka, což je tedy chudinská čtvrť.

- ***Co to bylo za projekt?***

C: Projekt byl zaměřen na děti ulice, které každý všední den docházely na dvě hodiny do centra při katolickém kostele. Každý den jsme pro ně připravovali program, který byl zaměřen na vzdělávání těchto dětí a na prevenci. Nejčastěji se jednalo o prevenci HIV/AIDS, první pomoc a podobná témata, o kterých mnoho z dětí nemělo ponětí. Součástí projektu je také adopce na dálku, kdy naší povinností bylo především dohlížet na správné rozdělování peněz, školní docházku a zdravotní stav dětí.

- ***Říkala jsi, že projekt byl na vzdělávání dětí, byly stanoveny nějaké podmínky, za kterých děti mohly do centra přicházet?***

C: Vzhledem k tomu, že jsme vzdělávaly děti z chudých poměrů, které nemají finanční prostředky na běžnou školní docházku, bylo vše bezplatné. Na program mohl docházet víceméně kdokoli z místních dětí.

- ***Byli do projektu zapojeni místní obyvatelé? Jak? Jak se s nimi pracovalo?***

C: Ano. Spolupracovali s námi 2 Zambijci, kteří nám aktivně pomáhali s přípravou a realizací programů. Byli také velmi důležití při komunikaci s dětmi, protože tlumočili z angličtiny do místního jazyka, kterému děti rozuměly. Práce s nimi byla vcelku dobrá. Čas od času se stávalo, že nepřišli, ale vcelku musím říct, že s nimi nebyly větší problémy.

- ***Jaké byly podmínky a náplň konkrétně tvoji práce v Zambii?***

C: Náplň mé praxe spočívala v přípravě programů na každý všední den. Na pondělí jsem připravovala edukační aktivity, úterý výtvarné aktivity, středa workshopy, čtvrtek čtení příběhu a v pátek jsme chodili sportovat na hřiště. Co se týče podmínek, pro přípravu a realizaci programů, tak jsem měla k dispozici potřebný materiál a nesetkala jsem se s žádnými omezeními v realizaci programů.

- ***Projevovali místní obyvatelé zájem o tvoji pomoc?***

C: Konkrétní příklad nejsem schopna uvést. Že by někdo přišel a projevil zájem o to, co v Zambii děláme. Snad bych to ani nenazvala pomocí. Místní obyvatelé o našich programech věděli, ale nikdy nikdo nepřišel projevit větší zájem.

- ***Jaký smysl tedy měla tvá práce podle tebe?***

C: Smysl této práce určitě má. Ale nespočívá v tom, že se děti něco nového naučí, že by pak díky tomu měly třeba lepší uplatnění v životě. Tak to není. My jsme jim „pouze“ umožnili strávit alespoň 2 hodiny za den smysluplnou činností, protože převážně šlo o děti ulice, které celý den tráví na ulici. Přestože jsem se snažila témata dětem podávat tak, aby byla srozumitelná a snadno zapamatovatelná, zpětná vazba byla bohužel taková, že děti si program odžijí, zabaví se, ale žádné vědomosti si z něj neodnesou. V tomto ohledu možná programy smysl postrádají, ale naopak rozzářené obličeje dětí, když se jim něco podaří, ti smysl projektu zase rychle odhalí.

- ***Měla si někdy za dobu působení v Zambii pocit, že je tvoje práce zbytečná***

C: Samozřejmě člověk během tří měsíců propadne pocitům, proč tu vlastně je, proč se tu snaží, když je to stejně k ničemu. Ale jak už jsem říkala, děti a jejich bezprostřednost mě dokázaly vždycky vrátit zpátky a naplno se jim věnovat.

- ***Cítila jste někdy za dobu působení v Zambii vyčerpání a chuť odjet domů***

C: Moje stáž byla poznamenána kauzou pana doktora Kusého, který program

zakládal a který, jak vyšlo najevo v době, kdy jsem v Zambii byla, zpronevěřil na tomto projektu značnou část peněz. Tato kauza mě silně zasáhla jak psychicky tak se mě týkala i fyzicky, protože jsme okamžitě začali mít problémy s bydlením. To byly okamžiky, kdy jsem měla opravdu chuť odjet. Ale nikdy jsem neměla chuť odjet kvůli projektu, dětem, nesmyslnosti práce nebo z jiných důvodů týkajících se dětí.

- ***Co bylo na práci s místními obyvateli nejhezčí***

C: No, vzhledem k tomu, že jsem pracovala s dětmi, bych za nejhezčí mohla považovat jejich bezprostřednost, zápal do práce a taky to, že se pro všechno dokážou nadchnout.

- ***Jaká byla spolupráce s rodinami?***

C: Já jsem s rodinami příliš nepracovala, ale jednoduchá určitě nebyla.

- ***Funguje v Zambii nějaký systém sociální péče, jako dávky, pomoc v hmotné nouzi nebo něco podobného?***

C: Na tuhle otázku nemůžu asi úplně přesně odpovědět. Z praxe můžu říct, že sociální pomoc od státu neexistuje a lidé si musí pomoci sami v rámci rodiny. Co vím, tak je, že stát zajišťuje důchodový systém. Není ale jako u nás. V Zambii se vyplácí jedna jednorázová částka na celý důchod a s tou musí hospodařit. Není to jako u nás, že by dostávali každý měsíc určitou finanční podporu.

- ***Jaké jsou hlavní rozdíly mezi poskytovanou sociální prací u nás a v rozvojové zemi, jako je Zambie?***

C: U nás se často pracuje s jednotlivci, individuálně. To v Zambii nemá smysl, protože těch jedinců, kteří potřebují pomoc, je několikanásobně víc než u nás. Samozřejmě rozdíl spatřuji také ve financování sociálních služeb a sociální pomoci. Pokud máte finance, dělá se sociální práce mnohem snáze. Dle mého názoru nelze vůbec srovnávat sociální práci u nás a v Zambii. Především cílová skupina je úplně jiná a podmínky také.

- ***Byla jsi někdy na nějakém sociálním šetření v rodině?***

C: Ano.

- ***Jak bys popsala jejich životní úroveň?***

C: Životní úroveň se liší, zda jde o Zambijce, který žije v hlavním městě, má práci a nemá finanční problémy, anebo jde o toho, který žije v comapundu na okraji měst, živí se pěstováním plodin, má devět dětí, které víceméně žijí na ulici. Popsala bych spíše ten druhý extrém, protože s těmi jsem se setkala blíže a především s nimi jsem pracovala. Tito lidé žijí v jednoduchých hliněných domech, většinou bez oken, kde je jedna, dvě hlavní místnosti, ve který ale pouze přespávají. Většinu dnes totiž tráví před domem, kde se vaří, pere a hrají si tam děti. Každá z rodin má několik dětí. Dá se s nadsázkou říct, že zambijské ženy v produktivním věku jsou téměř bez přestávky těhotné. Bohužel některé děti umírají už jako malé, jiné ve starším věku. V Zambii je velmi rozšířen HIV/AIDS, ale místní to neřeší. Nepoužívají žádné ochranné prostředky při pohlavním styku, takže se toto onemocnění bohužel šíří dál. Například i cestou z matky na dítě. Muži většinou ráno odchází z domu za prací, ale ve skutečnosti pracují tak 2, 3 hodinky a pak tráví zbytek dne v hospodě, nebo hrají s přáteli dámu. Ženy mají na starosti celou domácnost, včetně všech dětí. Vaří jim jídlo, které je téměř každý den stejné, perou oblečení, pečují o zahrádku, na které pěstují různé plodiny, které se následně snaží prodat na trhu. Musím říct, že ženy tam mají opravdu hodně těžký život.

- ***Čím to je podle tebe?***

C: Základní problém je podle mě v nedostatku vzdělání a nemožnosti uplatnit se na trhu práce. I když pracovní nabídka je také velmi malá, spíše sporadická. Školský systém je placený, to znamená, že každé dítě musí mít školní uniformu a platit školné. Na to ale většina těchto rodin nemá, nebo zaplatí studia pouze jednomu dítěti. Další problém je v tom, že rodiny mají opravdu velké množství dětí a ty je potom obtížné živit, šatit apod. Bohužel stát do této problematiky nezasahuje, nesnaží se těmto lidem nějak pomoci. Jsou prostě odkázáni na to, jak se s tím životem poperou.

- ***Kdybys měla tu moc, co bys udělala, aby se úroveň takové komunity zlepšila?***

C: Umožnila bych jim studovat.

- ***Myslíš, že vzdělávací a preventivní činnosti, které byly v rámci zmíněného projektu realizovány, nějak ovlivňují kvalitu života jednotlivce a jeho komunity***

C: Život jednotlivce ovlivňují v tom, že ví, že se má ve 14 hodin dostavit do centra, kde pro něj má někdo připravený program. Život komunity to ovlivňuje tak, že

se tam po třech měsících střídají bělošky, které od nich kupují potraviny a další věci. Možná se může zdát tato odpověď poněkud směšná, ale bohužel komunitu zmíněné programy nijak jinak neovlivňují.

- ***Mají podle tebe sami Zambijci aktivní zájem na tom, aby se jejich kvalita života zlepšila?***

C: Když jsem odjížděla do Afriky, tak mi spoustu lidí říkalo, že jsem blázen, že je to tam hrozný, jsou tam nemoci, chudoba, umírající děti a tak, Ano, to všechno tam je, ale oni v tom žijí po staletí a jsou tak zvyklí a svým způsobem jsou tak šťastní. Nechtějí nic měnit. A proto si myslím, že je Afrika krásná.

- ***Shledáváte tento druh rozvojové pomoci za přínosný?***

C: Ano. Je určitě přínosný pro studenty, kteří tam jezdí na studijní stáž a vidět vše na vlastní oči, vyzkoušet si práci s touto specifickou cílovou skupinou. Je to přínosné i pro děti, které do centra chodí, protože jsme jim umožnili strávit 2 hodiny jejich dne smysluplně.

- ***Chtěla bys ses do Zambie vrátit a působit v nějakém rozvojovém projektu?***

C: Do Zambie bych se určitě vrátit chtěla, ale už pouze jako turista. Byla to pro mě obrovská zkušenost, ale je opravdu velmi těžké tam jakýkoliv projekt rozjet a udržet ho. Především z hlediska finančního, personálního i materiálního. Proto mají můj obdiv všichni, kteří se snaží v Africe působit a pokud budu někdy moct, ráda poskytnu pomocnou ruku. Ale už ne na tak dlouhou dobu, jako teď.

- ***Kdybys to mohla shrnout, co osobně pro tebe tato zkušenost znamená?***

C: Byla to pro mě opravdu velká zkušenost. Největší, co jsem si ze Zambie odvezla, je to, že lidé, kteří tam žijí na hranici chudoby, života a smrti, jsou velmi přátelští a jsou šťastnější než my. My se pořád za něčím honíme, snažíme se být lepší než ten druhý, mít to, co ten druhý nemá. To lidé žijící v compaudech neřeší. Jsou rádi, že mají co jíst, když každý den jedí 3x stejné jídlo. Také jsou rádi za to, že mají oblečení a přesto že, je roztrhané, špinavé, tak jsou šťastní. Když o tom někomu vyprávím, tak uvádím takový jednoduchý příklad, co řeší děti u nás. Jestli mám kalhoty za 200,- Kč od vietnamce nebo za 2000,- Kč značkové. Tyhle starosti děti v Zambii nemají a to je to krásné.

4.4 Rozhovor s respondentem D

- ***Mohla bych tě poprosit, zda bys mohla sdělit, kde a jak dlouho jsi v Zambii působila jako sociální pracovníce?***

D: V Zambii jsem byla 3 měsíce. Bylo to v hlavním městě Lusaka, kde jsem po dobu tří měsíců spolupracovala na sociálním projektu v rámci stáže Zdravotně sociální fakulty.

- ***Mohla bys blíže popsat tento projekt?***

D: Jo, tak jednalo se o sociální projekt, který byl zaměřen na děti z compoundu. Každý den se organizovaly odpolední aktivity, které vyplňovaly dětem z chudých rodin volný čas a umožňovaly jim trávit ho smysluplněji než na ulici.

- ***Jaké aktivity to byly?***

D: Bylo to doučování, různé hry, procvičování, učení, nebo učení řemeslu, zkrátka jim umožnit něčemu se naučit. Pomáhala jsem ještě na druhém projektu adopce na dálku, který dětem umožňoval chodit do školy. Ten fungoval na klasickém principu, sponzorování dítětem českým adoptivním rodičem.

- ***Byli do projektu zapojeni místní obyvatelé? Jak? Jak se s nimi pracovalo?***

D: Ano byli. Spolupracoval s námi překladatel, učitelka, a švadleni pro mě byl překladatel. S tím byla velmi dobrá domluva a spolupráce.

- ***Podmínky a náplň konkrétně Vaší práce v Zambii***

D: Jak už jsem říkala, nejvíce jsem trávila čas přípravou a vymýšlením odpoledních aktivit pro děti z chudé čtvrti a pomáhala jsem s adopcí na dálku. Ať to byl nákup nějakých pomůcek, focení do seznamu adoptivních dětí, zařazování fotek nebo pomoc s dopisy, které posílaly děti do Čech.

- ***Projevovali místní obyvatelé zájem o Vaši pomoc?***

D: Setkala jsem se s tím. Lidé se velmi rychle dozvěděli, že třeba sousedovo dítě chodí do školy. V jejich očích to bylo tak, že dítěti platíme školné a chtěli od nás peníze taky.

- ***Jaký smysl měly tyto dva projekty?***

D: Oba byly zaměřené na vzdělávání dětí. Co se týkalo odpoledních aktivit, myslím, že to mnoho dětem přineslo hezky a smysluplně strávený čas. Nemyslím si, že by ale z programů odcházely plni vědomostí. Snažili jsme se dát jim co nejpraktičtější informace tou nejzábavnější formou. Děti byly dost často dost malé, na to aby mohly chápat danou rozebíranou problematiku. Odpolední aktivity jsem spíš viděla jako preventivní. Nicméně adopce na dálku smysl podle mě měla o něco větší. Díky tomu, dítě může dostat finanční podporu a chodit do školy.

- ***Měla jsi někdy za dobu působení v Zambii pocit, že je tvoje práce zbytečná?***

D: To ne. Je to sice dost náročné, ale zbytečná jsem si tam nepřipadala.

- ***Co bylo na práci s místními obyvateli nejhezčí***

D: Jejich bezprostřednost a překvapení

- ***Funguje v Zambii nějaký systém sociální péče?***

D: Systém sociální péče? Myslíš jako dávky, pomoc v hmotné nouzi, pojištění a tak? To ne, nic takového.

- ***Jaké jsou podle tebe hlavní rozdíly mezi sociální prací u nás a v rozvojové zemi, jako je Zambie?***

D: Rozdíly, no nevím, z jakého to mám brát úhlu pohledu. Všechno je to ovlivněno odlišnou kulturou. Většinou neplatí to, na čem se s někým domluvíte. Každý okamžik je překvapení. Je třeba, aby byl člověk dost trpělivý, protože čas je tu jen pojem v Zambii běží trochu jinak, než jsme zvyklí.

- ***Jak vypadá životní úroveň Zambijců, se kterými jsi pracovala?***

D: Za dobu v Zambii jsem jich potkala víc. Myslím, že životní úrovně se dost lišily. Jeden má jednou denně nshimu a spí na zemi, a druhý jí speciality a vlastní luxusní barák.

- ***Co si myslíš, že patří k příčině toho, že v Zambii prakticky neexistuje střední třída?***

D: Nechci hledat nějaké povrchní příčiny toho, jak to vypadá v compoundu. Myslím, že to je vcelku přirozený proces. Možná bychom se měli zamyslet trochu víc, myslím všechny, kdo chtějí poskytovat humanitární pomoc.

Kdybyste měla tu moc, co byste udělala, aby se jejich životní úroveň zlepšila?

D: Každý je svého štěstí strůjcem. Je otázkou, zdali má někdo takovou moc, aby dokázal ovlivnit myšlení a jednání druhých. Asi má možná světová velmoc. Nejdůležitější je dle mého vzdělání, ale v tom pravém smyslu. Ne výchova oveček.

- ***Myslíš, že tyto vzdělávací a preventivní činnosti, které byly v rámci zmíněného projektu realizovány, nějak ovlivňují kvalitu života jednotlivce?***

D: Semínko, které se vědomě a s čistým a srdečným vědomím zasadí, přinese úrodu. Působí zde ale hodně faktorů.

- ***Mají podle tebe sami Zambijci aktivní zájem na tom, aby se jejich kvalita života zlepšila?***

D: Kdo z nás má aktivní zájem o to, aby se zlepšil jeho život?

- ***Shledáváte tento druh rozvojové pomoci za přínosný?***

D: Ano, pro ty, kteří dokážou plně využít možností, a to nejen pro svůj prospěch.

- ***Chtěla bys ses do Zambie vrátit a dál zde působit v nějakém rozvojovém projektu?***

D: Ne. Moje cesta vede jinudy, ale kdyby tak ano, chtěla jsem se vrátit ale dala bych asi přednost životu a poznávání kultury a teprve potom, zvážila možnost, a přemýšlela o smyslu pomoci.

- ***Co osobně pro tebe tato zkušenost znamená?***

D: Životní cesta a poznání, kapitola proměny a uvědomění. Uvědomila jsem si, že věci nejsou černé ani bílé. Ujistila jsem se v tom, že je v Zambii jiná kultura a jiné myšlení, a životní potřeby a jejich chování je přirozené takové, jaké je. Díky zkušenosti ze Zambie jsem se naučila přijímat věci takové, jaké jsou.

4.5 Rozhovor s respondentem E

- ***Mohl bys blíže popsat tvou práci v Zambii?***

E: Byla jsem v hlavním městě Lusaka a pracovala jsem ve čtvrti Kalingalinga. Při tamním římskokatolickém kostele Sv. Františka Xaverského, což bylo nízkoprahové zařízení, provozované v té době organizací Czech Aid.

- ***Pro koho bylo toto nízkoprahové zařízení určeno?***

E: Nizkoprahové zařízení bylo určeno dětem z chudinské čtvrti Kalingalinga, zejména těm, kteří nedocházeli z různých do školy. Nejvíce z důvodů finančních. Smyslem našich aktivit bylo právě nahradit alespoň trochu školní výuku, naučit děti základům psaní, čtení, počítání. Měli jsme tam i výtvarné, taneční a sportovní aktivity. Docházeli tam ale i děti v předškolním věku. Pro ně byli naše programy takovou přípravou na školu.

- ***Byli do projektu zapojeni místní obyvatelé?***

E: Ano. Měli jsme překladatele z angličtiny do místního jazyka. Lee byl velmi schopný, inteligentní a přátelský. Až na občasné problémy v komunikaci, vyplívající z toho, že angličtina není ani naším ani jeho mateřským jazykem, byla naše spolupráce bez problémů. S ostatními místními obyvateli jsem přímo nespolupracoval, takže neumím říct, jak to fungovalo. Nicméně ze své zkušenosti s obdobnou činností v Indii, bych si dovedl představit, že to přinášelo celou řadu problémů.

- ***Projevovali místní obyvatelé zájem o vaše aktivity?***

E: Zájem za strany dětí byl enormní. Téměř každý den jsme měli „školu“ přeplněnou dětmi. Většina z nich chodila pravidelně, zbytek přišel, kdy chtěl. Účast nebyla povinná, ale zvyšovala šance na získání sponzora (v rámci adopce na dálku). To byl silný motiv zas pro rodiče, aby děti na naše programy posílali. Jakmile se nám podařilo najít sponzory z ČR pro více dětí najednou, hned se to rozkřiklo po celé čtvrti a začali k nám přicházet zástupci rodičů, aby zjistili, jak pomoc funguje a jak by se do toho mohli zapojit i jejich děti.

- ***Jaký smysl měla tato práce podle tvého názoru?***

E: Pomohla několika konkrétním dětem k tomu, aby za svými vrstevníky, kteří chodí do školy, tolik nezaostávali. Pro některé se sehnal sponzor, který poskytl peníze nutné pro docházku do školy. Děti si zpestřili život, setkávali se s lidmi z ciziny, procvičili si angličtinu, naučili se nové hry a dostali možnost dělat aktivity, které by jinak dělat nemohli, jako malování a kreslení.

- ***Měl jsi někdy za dobu působení v Zambii pocit, že je tvá práce zbytečná?***

E: Ne, protože jsem tam nejel s tím, že něco zásadního změním

- ***Cítil jsi někdy za dobu působení v Zambii vyčerpání a chuť odjet domů?***

E: Ne. Stáž v Zambii byla jedna z nejlepších věcí, pro které jsem se kdy v životě rozhodnul.

- ***Co bylo na práci s místními obyvateli nejhezčí?***

E: Jejich jinakost, bezprostřednost a neustálý úsměv na tváři.

- ***Funguje v Zambii nějaký systém sociální péče?***

E: Nevím, ale mám za to, že ne. Rozhodně tam nefunguje systém, který by byl srovnatelný s modelem sociálního státu, který máme u nás. Určitě tam existují nějaké sociální rozvojové, případně humanitární projekty realizované vládou ve spolupráci třeba s OSN a jeho institucemi. Bude tam působit řada mezinárodních neziskových organizací, charit a diakonií, různé svépomocné skupiny organizované církvemi. Jinak si ale myslím, že tam nic jako systém sociální péče neexistuje. Tím spíš jsou lidé odkázáni na pomoc širší rodiny a přirozenou neformální solidaritu třeba v rámci společenství věřících nebo kmene na venkově.

- ***Jaké jsou dle tebe hlavní rozdíly mezi sociální prací u nás a v rozvojové zemi, jako je Zambie?***

E: Myslím, že sociální práce tak jak ji známe z Evropy, tj. jakožto profesionální sociální služba, která je zákonem regulovaná a která se realizuje v rámci nějakého rozvinutého sociálního systému, se v rozvojových zemích, kde neexistuje propracovaný systém sociální péče, neuskutečňuje. Sociální práce v rozvojových zemích je proto více neformální, neprofesionální a spíše se blíží práci charitní, kde se jednotlivý pracovník neřídí ani tak standardy nebo etickými kodexy jako spíše svou vlastní intuicí. Mezinárodní organizace zaměstnávající profesionály se zase nemohou opřít o systémy, které fungují u nás – například sociální dávky, organizace a instituce specializující se na určitou problematiku, legislativa. To celé vede k tomu, že se jejich činnost přirozeně omezuje na osvětu nebo humanitární práci uspokojující základní lidské potřeby – jídlo, pití, léky, moskytiéry, případně na provoz zařízení typu: sirotčinec, klinika pro HIV pozitivní apod.

- ***Jak bys popsal životní úroveň běžného Zambijce?***

E: Životní úroveň běžného Zambijce z venkova, z hlavního města Lusaky nebo z hornické doly, je rozdílná. Kdybych měl popsat běžnou rodinku, která obývá chudinskou čtvrť Kalingalinga (v chudinských čtvrtích žije většina obyvatel hlavního města), popsal bych jí asi takto: Manželé, čtyři děti. Otec pracuje jako zedník, má svoji zednickou lžici a kbelík. Vlastní starý mobil, který někde výhodně koupil. Občas si koupí kredit a zavolá rodičům na venkov. Ráno vstane a jde na místo, kde se srocují námezdní dělníci a čekají, až si je někdo najme. Pokud se nikdo takový nenajde, vrátí se odpoledne domů. Někdy sežene kšeft přes příbuzné. Matka se stará o malé miminko, ale přivydělává si tím, že dělá popcorn, který pak prodává na „svém“ místě na ulici kolemjdoucím. Nejstarší dítě chodí do školy, druhé dítě (dcera) by měla začít chodit také, ale musí se našetřit na uniformu, školní tašku apod., takže nastoupí asi až

příští rok. Zatím pomáhá matce v péči o nejmladšího sourozence. Nosí ho v šátku na zádech, ale to jí nijak nebrání se účastnit všech her a lumpáren, které podniká banda dětí z její ulice, včetně jejího o rok mladšího bratříčka. Rodina žije v pronajatém domě s jednou obytnou místností a předsíní. Ve vnitř se ale většinou jen spí (pokud není období dešťů), většina dne se odehrává před domem. Tam se vaří, kojí, debatuje apod. K jídlu je vždy šíma (kaše z kukuřičné mouky) se zeleninou, ovocem, zelím, se sušenými rybami nebo něčím podobným. O svátcích je kuřecí maso. Pro vodu se chodí ke vzdálené studně. Na záchod do kadiboudy, která je společná pro tři další podobné sousední domky. Každou neděli se chodí do místního kostela na mši svatou. Ve čtvrtek se matka účastní také pravidelných setkání žen, které se odehrávají před kostelem. Společně nacvičují kostelní písně, tanečky, také se modlí a povídají si o dětech. Hodně se u toho nasmějí. Otec se občas staví v hospodě, kde se opije laciným pivem evropské pivo ničím nepřipomínající, zatančí s kamarády na hlučnou hudbu, okoukne křivky lehkých slečen a vrávoravým krokem se vrátí v noci domů.

- ***Co je podle tebe jednou z hlavních příčin relativně nízké životní úrovně komunity, se kterou jsi pracoval?***

E: To, že se narodili v chudé nerozvinuté zemi chudým nevzdělaným a nevlivným rodičům. Nemají přístup ke kvalitnímu vzdělání, státní školy mají ubohou úroveň a nemají konexe, takže se jen těžko vlastními silami mohou dopracovat k něčemu lepšímu. Rozvinutý svět je velmi daleko. Do Evropy nebo Ameriky se nedostane téměř nikdo z nich, letenky jsou drahé, vízum sehnat takřka nemožné a ilegální migrace je díky vzdálenosti také dost obtížná, takže není ani žádný příbuzný, který by mohl posílat peníze ze zahraničí a rodině tak pomoci. Další problémem je HIV a alkoholismus, který komunitě dost podlamuje nohy a všechny problémy jen zhoršuje.

- ***Kdybys měl tu moc, co bys udělal pro zlepšení jejich životní úroveň?***

E: Obstaral bych do každé domácnosti moskytiéry, očkování proti základním dětským nemocem a potřebným bych zajistil pravidelný přístup k antivirotikům proti HIV, zprovoznil bych tzv. „banku pro chudé“, která by poskytovala levné úvěry na rozjezd drobného podnikání, zavedl bych ve čtvrti kontejnery na odpadky, nejlépe tříděné a jejich pravidelný odvoz, k tomu bych musel zařídit i patřičnou osvětu, zprovoznil bych školu, kde by učili vzdělaní učitelé dle evropských vzdělávacích standardů. Ale popravdě, nevím, zda by to fungovalo, kromě té banky, o jejímž úspěchu bych nepochyboval. K tomu, aby pomoc lidem v chudých regionech světa přinášela výsledky, musí vycházet z potřeb místních obyvatel – z potřeb, které si sama komunita

uvědomuje a které dokáže pojmenovat. Nejhorší je to, když japonská dobročinná organizace nakoupí drahý rentgenový přístroj do kliniky na malé vesnici, kde není elektřina – i to jsem v Zambii viděl. Jsou to vyhozené peníze. Něco zbudovat, např. včelíny nebo zavlažování pole, předat to domorodcům, odejít a nechat to zchátat, také není moc smysluplné – a i s tím jsem se v Zambii v projektu společnosti Humana setkal, ale to odbíhám od tématu.

- ***Mají podle tebe sami Zambijci aktivní zájem na tom, aby se jejich kvalita života zlepšila?***

E: Ano. Kdo by neměl zájem, aby se jeho kvalita života zlepšila? Ale záleží, co je to aktivní zájem. Je to asi subjektivní. Někdo je aktivnější více, někdo méně, jiný je smířený s tím, co má. Asi jako všude na světě. Každopádně Zambijci obecně působí šťastným dojmem (nikde jinde na světě jsem neviděl tolik šťastných lidí!), i když kdyby se jich člověk zeptal, určitě by vyjmenovali celou řadu věcí, které jim vadí a které by chtěli změnit.

- ***Shledáváš tento druh rozvojové pomoci za přínosný?***

E: Ano. Pro děti a jejich rodiče, a také pro samotné pracovníky, kteří dělají zajímavou práci v exotickém prostředí.

- ***Chtěl bys ještě někdy působit v nějakém rozvojovém projektu?***

E: Jo, hned! Afrika je pro mě srdeční záležitost a jsem přesvědčen o tom, že dobře napsané a promyšlené projekty, zaměřené na konkrétní, dosažitelné a reálné – nepřilíš ambiciózní, cíle mohou přinést velký užitek, což je příslib smysluplné a kreativní práce. A kdo by nechtěl dělat něco takového?

- ***Co osobně pro tebe tato zkušenost znamená?***

E: Zkušenost stáže ze Zambie? Určitě mi to rozšířilo obzory jak „profesionální“, tak čistě osobní. Bylo by to asi na delší komentář.

4.6 Rozhovor s respondentem F

- ***Ty jsi v Zambii žila 18 měsíců, mohla bys na úvod představit projekt, na kterém si se podílela?***

F: Když jsem nastupovala jako zaměstnanec University Sv. Alžbety v Bratislavě, byl projekt zdravotně-sociální. Jezdili jsme do sirotčince v Kasisi, pořádaly se výjezdy do Chiyawa district, fungovala 2x týdně bezplatná klinika v Kalingalinga. Od ledna

2008 už byl projekt jenom sociální-Street children Kalingalinga a Adopce zambijských dětí převzal NF ZSF JČU v ČB.

- ***Co bylo tvojí náplní jakožto sociálního pracovníka?***

F: Je těžký to jednoznačně specifikovat, bylo toho hodně. Byla jsem koordinátorka obou projektů. Umisťovala jsem děti do škol, dohlížela na platby školného, sepisovala smlouvy s adopcí, starala se o vysvědčení a dopisy sponzorům. Komunikovala jsem s rodinami, dohlížela jsem nad stážistkami. No, taky jsem nakupovala materiály na programy, do truhlárny, šicí dílny a tak. Někdy jsem i učila v ranní škole, vedla odpolední programy. Pořádala jsem výstavy, dělala účetnictví. No, bylo toho dost.

- ***Byli do projektu zapojeni i místní obyvatelé?***

F: Ano, místní sociální pracovník, učitelé ranní školy, truhlář, švadlena, dance and drama učitel a překladatel do místního jazyka a zdravotnice.

- ***Jaká byla spolupráce s nimi?***

F: No, vcelku bez problémů. Většinou to byli spolehliví a pracovití lidi.

- ***Projevovali místní obyvatelé zájem o tuto pomoc?***

F: Pokud vím, tak ano. Hlavně lidé z chudinské čtvrti. Většinou se zajímali o to, co je třeba, aby jejich dítě mohlo být zařazené na čekací listinu a adopci. Rodiče některé děti i doprovázeli do ranní školy. Občas se taky někdo přišel zeptat na práci v centru.

- ***Jaký smysl měla tato práce podle tvého názoru?***

F: No, naučit komunitu převzít rozjetý projekt do svých rukou a, aby v něm pokračovali.

- ***Měla jsi někdy za dobu působení v Zambii pocit, že je tvá práce zbytečná?***

F: Ne.

- ***Cítila si někdy za dobu působení v Zambii vyčerpání a chuť odjet domů?***

F: To jo. Byly to dva pracovní úvazky. Práce byla ale krásná a měla smysl. Občas přišly chvíle, kdy se člověku zasteskne po rodině, přátelích, evropské kultuře, to je normální.

- ***Co bylo na práci s místními obyvateli nejhezčí?***

F: Jejich bezprostřednost a nadšení.

- ***Jaká byla spolupráce s rodinami?***

F: Jak se kterou, jako tady v ČR, když člověk pracuje ve školství. Někde výborná, někde špatná.

- ***Funguje v Zambii nějaký systém sociální péče?***

F: Ano, tato pomoc se jmenuje Social safety net, který by měl ze zákona fungovat pro staré lidi, pro zdravotně a mentálně postižené, sirotky a tak, ale v praxi nic takového nefunguje.

- ***Jak se liší poskytování sociální práce v Zambii od České Republiky?***

F: No, to nemůžu moc posoudit, nejsem sociální pracovník. Z pozice občana bych ale řekla, že se vše odvíjí od toho, že v Zambii je složitý a nefunkční systém a právní ošetření.

- ***Jak bys popsala životní úroveň běžného Zambijce?***

F: Toto je velmi složitá otázka, rozdíl mezi chudobou a bohatstvím je propastný. Lidi většinou přichází z vesnic do velkoměsta, kde není moc pracovních příležitostí. Mají početné rodiny a ty těžko dokážou uživit. Většinou vydělávají méně, než dokáže uživit jejich rodiny, alespoň na základní úrovni. Z chudoby je těžký se dostat.

- ***Kdybys měla tu moc, co bys udělala, aby se jejich životní úroveň zlepšila?***

F: Poskytla bych jim bezplatné vzdělání a investovala bych do zdravotnictví.

- ***Myslíš, že vzdělávací a preventivní činnosti, které byly v rámci zmíněného projektu realizovány, nějak ovlivňují kvalitu života jednotlivce?***

F: Ano, mnoho dětí a mladých lidí dokončilo nebo začalo se vzděláním a zvýšili tak svou šanci na získání lepšího zaměstnání, což je spojeno s vyšší životní úrovní.

- ***A promítalo se to nějak i do života komunity?***

F: Komunita získala Know How, jak by podobným způsobem mohla dále vézt projekt. Taký to pro ně znamenalo obohacení o naší kulturu a bílých lidech

- ***Mají podle tebe sami Zambijci aktivní zájem na tom, aby se jejich kvalita života zlepšila?***

F: Ano, mladí lidé mají stejné sny, jako ti od nás, velké plány na lepší budoucnost. Mají velkou ctižádost něco dokázat nejen sami sobě, ale i své zemi. Ti ostatní podle možností a situace.

- ***Shledáváte tento druh rozvojové pomoci za přínosný?***

F: Ano. To, že někomu umožním vzdělání, může změnit nejen jeho život, ale i život jeho původní rodiny a rodiny budoucí. Bude si uvědomovat, že si může pořídit jen tolik dětí, aby jim dokázal zajistit adekvátní vzdělání, aby se mohli mít ještě lépe než on. My se zase od Zambijců učíme srdečnosti, radosti ze života.

- ***Chtěla by ses do Zambie vrátit a dál zde působit v nějakém rozvojovém projektu?***

F: Ano, je to zajímavá práce, která člověka hodně formuje, nutí ho přemýšlet o věcech, který dřív nevnímal. Každý dětský úsměv má smysl. Pokud budu moci lidem z ČR umožnit třeba prostřednictvím adopce na dálku něco pozitivního, tak to má taky smysl.

- ***Co osobně pro tebe tato zkušenost znamená?***

F: Asi tolerance sama k sobě a ostatním, osahání si svých možností a hranic a soužití s odlišnou kulturou.

5. Diskuze

Bakalářská práce je členěna na dvě části. První - teoretická část zahrnuje několik dílčích kapitol, které představují danou problematiku a slouží jako podklad pro vypracování části praktické. K výzkumu sloužily informace získané ze zkušeností sociálních pracovníků a stážistů, kteří v Zambii působili. Cílem práce bylo identifikovat a popsat dva rozvojové projekty a zjistit jaký vliv mají na životní úroveň zambijských domorodců a jejich komunity.

Z výzkumu vyplývá, že všichni dotázaní respondenti se podíleli na rozvojových projektech Street Children a Adopce zambijských dětí realizovaných v hlavním městě Zambie Lusaka jako sociální pracovníci po dobu minimálně tří měsíců. Jak se dotázaní ve svých odpovědích shodují, oba projekty byly zaměřeny na podporu vzdělání dětí z chudinské čtvrti, ať už se jednalo o sponzorování dítěte adoptivním rodičem z České Republiky, nebo o snahu poskytnout základy vzdělání v rámci odpoledních programů jedincům, kteří se nejčastěji z finančních důvodů nemohli účastnit povinné školní docházky.

Z dostupných informací zambijského Ministerstva školství je základní vzdělání v Zambii sice bezplatné pro všechny, ale neměl by být opomenut fakt, že školský systém je, jak z výzkumu vyplývá, nastaven podle anglického vzoru, tudíž je pro všechny děti povinná školní uniforma, na kterou rodiny mnohdy nemají finanční prostředky. Podle internetového článku Jezuitského centra^[35] zahrnuje sociální systém Zambie kromě bezplatné základní školy, také veřejný systém sociální pomoci, který by mohl vybraným rodinám poskytnout určitou finanční podporu. Podle zkušeností dotázaných však v Zambii žádný takový systém sociálního zabezpečení ani jiná forma pomoci od státního aparátu v praxi neexistuje a jedinci jsou často odkázáni na pomoc v rámci rodiny, komunity, či neziskového sektoru a jiných organizací. Vzdělání není v Zambii dostatečně zajištěno ze strany státu, a tudíž není dostupné pro všechny děti. To potvrzuje mimo jiné poměrně nízká úroveň HDI dané oblasti, jak potvrzuje příloha č. 3 Index lidského rozvoje^[46].

Dle výzkumu s sebou chudoba přináší mnoho negativních dopadů. Ty mají vliv

na celkovou životní úroveň obyvatel Zambie, která se většinou liší na venkově a ve městech. Střední třída zde prakticky chybí a mezi vrstvy jsou velké rozdíly. K neexistenci střední třídy, která by mohla být ekonomicky soběstačná a rozvíjet podnikatelské aktivity, přispívá mimo jiné i finanční nákladnost spojená se školní docházkou. Jedna z respondentek vidí celou tuto problematiku, jako přirozený proces.

Jak z výzkumu vyplývá, veliký problém představuje život dětí na ulici. Tento fakt potvrzuje také odborný internetový článek^[8] o sociálním vývoji Zambie a zároveň na to poukazují odhady UNICEF, podle kterých žije na ulicích Zambie 1,25 mil. Sirotků. Sociální pracovníci upozorňují také na rostoucí problematiku alkoholismu. Projekt Street Children proto zajišťoval volnočasové aktivity, které dle výzkumu měly dětem kromě vzdělání poskytnout smysluplně strávený čas a působit preventivně.

Dle MŠMT^[27] k primární prevenci patří veškeré konkrétní aktivity realizované s cílem předejít sociálně patologickým jevům, případně minimalizovat jejich negativní dopad, včetně dalšího šíření. Protože Zambie patří mezi ohrožené státy subsaharské Afriky, které se potýkají s problémy, jako je vysoký výskyt malárie a HIV/AIDS, jak je uvedeno v příloze č. 5 Incidence malárie v subsaharské Africe^[47] a v příloze č. 7 Prevalence HIV/AIDS v subsaharské Africe^[12]. Podobná aktuální témata byla probírána v rámci odpoledních programů v rámci. To autorka shledává za důležité především pro minimalizaci negativních dopadů a šíření nemocí. Zároveň se však, ale domnívá, že kvůli vysokému počtu zúčastněných dětí je těžké posoudit, do jaké míry byla prevence efektivní a smysluplná. Dvě respondentky podotkly, že člověk v rozvojové zemi jako je Zambie může propadnout nejrozličnějším negativním pocitům beznaděje, avšak z rozhovorů vyplývá, že práce sice byla náročná, ale nikdy si ani jeden ze sociálních pracovníků nepřipadal zbytečný.

Jedna z dotázaných uvedla, že do roku 2008 byl projekt zaměřen také na zdravotní oblast, kdy byla v rámci bezplatné kliniky poskytována zdravotní péče místním obyvatelům. To potvrzuje přínos a snahu České Republiky, aby Zambie byla na lepší cestě v plnění Rozvojových cílů tisíciletí^[32] a to nejen v oblasti vzdělávání, ale také v oblasti rozvoje zdraví a boje proti HIV/AIDS.

Autorka se domnívá, že vzdělanost patří k potřebám člověka, které by měly být

dostatečně uspokojovány v zájmu jednotlivce i celé společnosti. Projekty, které byly zaměřeny především na oblast vzdělávání, potvrzují závázání se ČR k rozvojové spolupráci s touto zemí, jak uvádí Program rozvojové spolupráce mezi Českou Republikou a Zambií na období 2006 – 2010 ^[27].

V rámci poskytované sociální práce se dle Matouška ^[24] uplatňuje několik různých přístupů. Z výzkumu vyplývá, že sociální práce poskytovaná v rámci projektu Street Children kromě poradenství využívá při řešení nejrůznějších situací také práci komunitní, která se snaží rozšiřovat možnosti celé komunity ovlivnit to, co se s nimi děje. Sociální práce probíhá v přirozeném prostředí na nízkoprahovém principu a zaměřuje se právě na děti trávící volný čas na ulici.

Jak samy respondenti uvedli, v Zambii se neklade příliš důraz na administrativu, ovšem v případě projektu Adopce zambijských dětí sociální práce obnáší mimo jiné také celkový dohled nad efektivním využíváním finančních prostředků a koordinaci projektu. To zahrnuje účetnictví, sepisování smluv, či hlídání plateb. Dále pak jejich náplní byl dohled nad školní docházkou a prospěchem sponzorovaných dětí, komunikace s rodinou a zprostředkování komunikace mezi dítětem a jeho adoptivními rodiči. Projekt Street Children a Adopce zambijských dětí byly zaměřeny podporu vzdělanosti dětí z chudinské čtvrti, ale pro celkové zvýšení místních životních podmínek by se podle sociálních pracovníků mělo především investovat do sektoru zambijského školství. To by však představovalo změnu vlády a zavedení fungujícího systému sociálního zabezpečení. Někteří členové zambijské vlády dokonce sami navrhuji novou aktivnější strategii Ministerstva pro místní rozvoj a sociální ochranu. Jedna z dotázaných uvádí, že stále není jisté, zda má někdo dostatečnou moc, aby ovlivnil životní úroveň zambijského obyvatelstva a zlepšil kvalitu jejich života.

Podle zambijského ^[45] ministerstva školství chudí lidé rozumí významu vzdělání jako cestě k penězům a tudíž školní docházce přikládají trochu jinou váhu. To by mohlo vysvětlovat, proč jedna z respondentek uvedla, že se setkala s tím, že někteří Zambijci přicházeli na programy s prosbou o finanční podporu. Také ze zkušeností sociálních pracovníků vyplývá, že obyvatelé vidí smysl vzděláním ve snazším uplatnění se na trhu práce a tedy lepších životních podmínkách. Proto se mnoho z místních rodičů

o programy zajímalo. Věděli, že je to způsob, jak by jejich děti mohly být zařazeny do adopce a dostat šanci na vzdělání ve státní škole. Vzdělání znamená obecně základní předpoklad rozvoje lidstva, které do jisté míry, jak sami Zambijci tvrdí, umožňuje změnu kvality života. Z toho vyplývá odpověď na výzkumnou otázku č. 1: **Sociální práce vykonávaná v rámci rozvojových projektů zvyšuje kvalitu života jednotlivce.**

V případě rozvojových projektů, jak se respondenti shodují s odbornou literaturou, je třeba posilovat aktivitu místních obyvatel a podporovat převážně ty, kteří sami usilují o zlepšení svých podmínek. Z výzkumu vyplývá, že se na projektu účastnilo několik místních zaměstnanců, u kterých se občas vyskytl problém s nespolehlivostí a nedochvilností, ale i přesto byli dle výzkumu nezbytní pro komunikaci a důležití jako odborníci dané komunity

Oba rozvojové projekty tedy korespondují s jedním z dílčích úkolů posledního cíle tisíciletí, a to budování světového partnerství pro rozvoj. Rozvojové projekty poskytovaly pracovní místa některým z místních obyvatel a tím zvyšovali možnosti těmto jedincům, poskytnout lepší uplatnění a tím pozitivně působily na kvalitu jejich života. Jak podotkla jedna z respondentů, projekt Street Children ukazuje místním lidem zároveň možnou cestu, jak by se podobným způsobem mohli sami zapojit do podobných činností a zvyšovat svou vzdělanost i bez zahraniční pomoci. Odpověď na výzkumnou otázku č. 2 tedy zní: **Sociální práce vykonávaná v rámci rozvojových projektů zvyšuje kvalitu života komunity.**

Jak z výzkumu vyplývá, smyslem sociální práce vykonávané v rámci projektu Street Children a Adopce zambijských dětí je převážně edukačně-preventivní činnost, která poskytuje alespoň minimální formu podpory rozvoje v oblasti vzdělání dětí, tím přináší jedincům větší šance na kvalitnější život stejně jako komunitám, ve kterých žijí.

6. Závěr

Tato bakalářská práce se zabývá rozvojovou problematikou Zambie se zaměřením na dva konkrétní sociální projekty Street Children a Adopce zambijských dětí realizovaných neziskovou organizací Czech Aid ve spolupráci se Zdravotně sociální fakultou Jihočeské univerzity v Českých Budějovicích a Univerzitou sv. Alžběty v Bratislavě. Cílem bylo posoudit, zda poskytovaná sociální práce vykonávaná v rámci těchto zmíněných projektů zvyšuje kvalitu života místních domorodců.

Celá práce přibližuje představu o tom, jak vypadá životní úroveň lidí v rozvojové zemi a jak se může poskytovaná sociální práce lišit v závislosti na jiných životních podmínkách. Bylo zjištěno, že pro správnou účelnou aplikaci sociální práce v rozvojové zemi, je nezbytné, aby se sociální pracovník s danou komunitou důkladně seznámil, respektoval jejich kulturu a uvědomil si, že zde platí zcela jiná pravidla a jiné hodnoty. V případě Zambie je to právě místní komunita, která je odborníkem na danou situaci a vzdělání sama chápe jako způsob k lepšímu životu.

Z výzkumu tedy bylo zjištěno, že smyslem obou projektů je edukačně-preventivní činnost, která poskytuje alespoň minimální formu podpory rozvoje v oblasti vzdělání a odpovědi na stanovené výzkumné otázky zní:

Sociální práce v rámci rozvojových projektů zvyšuje kvalitu života jednotlivce.

Sociální práce v rámci rozvojových projektů zvyšuje kvalitu života komunity.

Adopce na dálku patří k formám pomoci dětem z chudých oblastí, která se v povědomí veřejnosti stále více rozšiřuje. Celá rozvojová spolupráce bývá často spojována s otázkami, zda veškeré finanční prostředky skutečně proudí tam, kam mají, a zda je konkrétní poskytovaná pomoc dostatečně efektivní vůči cílové skupině. To vše souvisí s častou nedůvěrou k neziskovým organizacím či podobným projektům. Bakalářská práce rozšiřuje představu o dané problematice a do budoucna by mohla být využita pro zkvalitnění poskytované sociální práce a obdobných rozvojových projektů.

7. Klíčová slova

Adopce zambijských dětí

Chudoba

Rozvoj

Sociální práce

Street Children

Zambie

.

8. Seznam zkratk

AIDS – Acquired Immune Deficiency Syndrome

CAS – Country Assistance Strategies

CAS – Country Assistance Strategies

EU – Europe Union

HDI – Human Development Index

HDP – Hrubý domácí produkt

IBRD – International Bank for Reconstruction and Development

IDA – International Development Association

IMF – International Monetary Fund

MŠMT – Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy

NF ZSF JU – Nadační fond Zdravotně sociální fakulty Jihočeské univerzity

OSN – Organizace spojených národů

OVC – Orphans and Vulnerable Children

PRGF – Poverty Reduction and Growth Facility

UNDP – United Nations Development Programme

UNICEF – United Nations Children's Fund

WB – World Bank

WHO – World Health Organisation

9. Seznam použitých zdrojů

[1] – BAŠTECKÁ B. a kol. *Terénní krizová práce psychosociální intervenční tým*. 1. vyd. Praha: Grada, 2005. 300 s. ISBN 80-247-0708-X.

[2] – BAŠTECKÁ B., GOLDMANN, P. *Základy klinické psychologie*. 1. vyd. Praha: Portál, 2001. 440 s. ISBN 80-7178-550-4.

[3] – BIRIWASHA M. *Zambia's 'Street' Children Nothing short of a Herculean effort is required to help the growing legion of orphans* [online]. 2008 [cit. 2011-04-04]. Dostupné z: http://english.ohmynews.com/articleview/article_view.asp?no=381416&rel_no=1.

[4] – BUDAŘOVÁ L., UHŘÍČEK J. *Zpráva ze zahraniční stáže v Zambii*. [online]. 2007 [cit. 2011-01-03]. Dostupné z: http://www.zsf.jcu.cz/zahranicni_vztahy/pro-studenty-bakalarskych-a-magisterskych-oboru/zpravy-studentu-ze-zahranicnich-studijnich-pobytu-a-stazi/zambie/2007-zambie-ii.pdf.

[5] – CVEČEK, Jiří. *Mikrofinance jako investiční alternativa: studie potenciálu a rozložení rizik*. Diplomová práce, vedoucí (ZRALÝ, Martin), Praha.: ČVUT, MÚVS a VŠE, 2009.

[6] – CZECH DEVELOPMENT AGENCY. *Zambia* [online]. 2009 [cit. 2011-30-03]. Dostupné z http://www.czda.cz/czda/en_126/en_136.htm?lang=en.

[7] – EHL M. a kol. *Vzdělání. In: Globální problémy a rozvojová spolupráce*. Praha: Člověk v tísni, 2005. s. 35 -37. ISBN 80-86961-00-1.39-44.

- [8] – ENCYCLOPEDIA OF THE NATIONS. *Zambia - Social development* [online]. 2011 [cit. 2011-30-03]. Dostupné z: <<http://www.nationsencyclopedia.com/Africa/Zambia-SOCIALDEVELOPMENT.html>>.
- [9] – EXNEROVÁ, V. a kol. Chudoba. In: *Globální problémy a rozvojová spolupráce*: Praha: Člověk v tísni, 2005. s. 31-34. ISBN 80-86961-00-1.
- [10] – Food and Agriculture Organization of the United Nations. *The State of Food Insecurity in the World 2005*. 1st ed., Rome, Italy: FAO, 2005. 37 p. ISBN 92-5-105384-7.
- [11] – *Globální rozvojové vzdělávání* [online]. 2010 [cit. 2011-04-28]. Dostupné z: <<http://www.glob-edu.net/cs/globalni-rozvojove-vzdelavani/>>.
- [12] – HALLORAN, Neil. *AIDS in Africa* [online]. 2010 [cit. 2011-04-10]. Dostupné z: <<http://www.aidsinafrica.net/map.php>>.
- [13] – HENDL, J., *Kvalitativní výzkum: Základní teorie, metody a aplikace*. 2. vyd. Praha: Portál, 2008. 408 s. ISBN 978-80-7367-485-4.
- [14] – HOCH, T., *Základy rozvojové pomoci*. Ostrava: 2007. 152 s. ISBN 978-80-7368-370-2.
- [15] – *Human Development Report 1990*. Second printing. USA: Oxford University Press, 1990. 10 s. ISBN 0-19-506481-X.
- [16] – CHARTA ČR. *Adopce na dálku* [online]. 2011 [cit. 2011-30-03]. Dostupné z <<http://www.charita-adopce.cz/index.php?id=0002073>,<http://www.charita-adopce.cz/index.php?id=0002007>>.

[17] INTERNATIONAL PROGRAMME ON THE ELIMINATION OF CHILD LABOUR (IPEC). *Statistic Information and Monitoring Programme on Child Labour*, Geneva: International Labour office, 2002. 58 p. ISBN 92-2-113113-0.

[18] – JANEBOVÁ R., MUSIL L., BAJER P. a kol. Mýty o roli sociálních pracovníků a pracovníc. *Sociální práce/Sociálna práca*, Brno: ASVSP, 2007, 1, od s. 50-61, 11 s. ISSN 1213-6204. 2007.

[19] – KAHOUN, K., KOZLOVÁ, L., TÓTHOVÁ, V. *Sociální práce*: Praha: TRITON, 2003. 336 s. ISBN 80-7254-138-2.

[20] – KAŠOVÁ K. *Aids otázky a odpovědi* [online]. 2000 [cit. 2011-30-03]. Dostupné z <<http://www.clovekvtisni.cz/download/pdf/28.pdf>>.

[21] – KAULICHOVÁ M., KUBIČKOVÁ A., M. *Zahraniční stáž v Zambii 2007* [online]. 2007 [cit. 2011-01-04]. Dostupné z: <http://www.zsf.jcu.cz/zahranicni_vztahy/pro-studenty-bakalarskych-a-magisterskych-oboru/zpravy-studentu-ze-zahranicnich-studijnich-pobytu-a-stazi/zambie/2007-zambie.pdf>.

[22] – KLUGMAN, J. *Human Development Report 2010*. 2nd ed., New York: Palgrave Macmillan, November 2010. 226 p. ISBN 9780230284456 90101.

[23] – KOCOUREK, Aleš. *Podnikatelské aspekty diferenciacie rozvojových zemí a rozvojová pomoc České republiky (se zaměřením na země subsaharské Afriky)*. Disertační práce, vedoucí (FÁREK, Jiří), Liberec.: Hospodářská fakulta Technické univerzity v Liberci, 2006.

[24] – MATOUŠEK, O., a kol. *Metody a řízení sociální práce*. 1.vyd. Praha: Portál, 2003. 384 s. ISBN 80-7178-548-2.

[25] – MINISTRY OF EDUCATION OF ZAMBIA : *National Policy on Education – Educating Our Future*. Lusaka: Zambia Educational Publishing House, 2004. 181 s. ISBN 9982-01-259-7.

[26] – MINISTRY OF EDUCATION OF ZAMBIA. *Standards and evaluation guidelines*. Second edition. Lusaka: Ministry of Education Restructuring and Decentralization Committee, 2001. 187 p.

[27] – MPSV. *Program rozvojové spolupráce mezi Českou Republikou a Zambií na období 2006 – 2010* [online]. 2004 [cit. 2011-04-04] Dostupné z: <<http://www.mpsv.cz/files/clanky/1640/Zambie.pdf>>.

[37] – MSMT. *Prevence rizikového chování* [online]. 2009 [cit. 2011-04-28]. Dostupné z: <<http://www.msmt.cz/vzdelavani/prevence-ptj>>.

[28] – MUSAMBACHIME, M. *Basic facts on Zambia*. Zambia: Author House, 2005. 540 p. ISBN 9781420818086.

[29] – NFZSFJU. *Adopce zambijských dětí na dálku* [online]. 2011 [cit. 2011-04-28]. Dostupné z: <<http://www.adopcezambie.cz/zambie/>>.

[30] – NFZSFJU. *Nadační fond na pomoc zdravotně a sociálně handicapovaným spoluobčanům* [online]. 2011 [cit. 2011-04-28]. Dostupné z: <http://nadacnifond.zsf.jcu.cz/adopce/o_adopci.php>.

[31] – NJOWU o.p.s. *Sociální a školský systém* [online]. 2008 [cit. 2011-27-04]. Dostupné z <<http://www.njovu.cz/o-zambii/?c=socialni-a-skolsky-system>>.

[32] – *Oficiální seznam indikátorů MDGs* [online]. 20. 09. 2010 [cit. 2011-03-20]. Dostupné z: <<http://www.osn.cz/soubory/officiallist2008-cze.pdf>>.

- [33] – OPRŠAL Z. *Humanitární pomoc a rozvojová spolupráce* [online]. 22. 12. 2008 [cit. 2011-04-28]. Dostupné z: <http://www.rozvojovka.cz/humanitarni-pomoc-a-rozvojova-spoluprace_228_2.htm>.
- [34] – OSN. *United Nations Information Center in Prague*. [online]. 2005 [cit. 2011-04-28]. Dostupné z: <<http://www.osn.cz/zpravodajstvi/zaber/?i=205>>.
- [35] – PETRAUSKIS CH. *Social Protection - A Progressive Strategy for Pro-Poor Empowerment* [online]. 2007 [cit. 2011-30-03]. Dostupné z: <<http://www.jctr.org.zm/downloads/SocialProt07.pdf>>.
- [36] – PLEŠINGER J., Neziskový sektor a rozvojová spolupráce. In: *Globální problémy a rozvojová spolupráce*: Praha: Člověk v tísni, 2005. s. 185-190. ISBN 80-86961-00-1.
- [37] – PROGRAMY SOCIÁLNÍ INTEGRACE. *Volnočasové aktivity* [online]. 2006 [cit. 2011-04-28]. Dostupné z WWW: <http://www.integracniprogramy.cz/index.php?option=com_content&view=article&id=878&Itemid=312>.
- [38] – SACHS, J. D. et al. *Investing Development: A Practical Plan to Achieve the Millennium Development Goals* [online]. 2005 [cit. 2011-03-21]. Dostupné z: <<http://www.unmillenniumproject.org/documents/MainReportCompletelowres.pdf>>.
- [39] – SACHS, J. *The End Of Poverty : Economic Possibilities for Our Time*. USA: Penguin, 2005. 416 s. ISBN 978-1594200458.
- [40] – *Souhrnná teritoriální informace Zambie* [online]. 2008 [cit. 2011-27-04]. Dostupné z: <<http://services.czechtrade.cz/pdf/sti/zambie-2008-02-22.pdf>>.

- [41] – SOZANSKÁ, O; TOŠNER, J. *Dobrovolníci a metodika práce s nimi v organizacích*. 1. Praha: Portál, 2002. 149 s. ISBN 80-7178-514-8.
- [42] – TEMBO, E. L. *Research report on the study to determinate wheather poverty contributes to street children – case of Kallliingalinga commmpound*. Lusaka: The University of Zambia, 2007. 20 p.
- [43] – TISKOVÁ ZPRÁVA - RDMK VYSOČINA, *Volnočasové aktivity výrazně ovlivňují hodnotový systém dětí* [online]. 2010 [cit. 2011-04-28]. Dostupné z: <<http://www.adam.cz/clanek-2010050017-volnocasove-aktivity-vyrazne-ovlivnuji-hodnotovy-system-deti.html>>.
- [44] – TOŽIČKA, T. a kol. *Social watch - Průběžná zpráva o globálním vývoji v oblastech vymýcení chudoby a genderové spravedlnosti/ Národní zpráva ze Zambie*, Praha: Ekumenická Akademie, 2008. 127 s.
- [45] – VOLFOVÁ, A. a kol. Zdraví. In: *Globální problémy a rozvojová spolupráce*. Praha: Člověk v tísni, 2005. s. 39-44. ISBN 80-86961-00-1.39-44.
- [46] – WATKINS, Kevin. *Human Development Report 2007/2008*. 1st ed., New York: Palgrave Macmillan, 2007. 384 p. ISBN 978-0-230-54704-9.
- [47] – WHO & UNICEF. *World Malaria Report 2005*. 1st ed., Geneva, Switzerland: WHO & UNICEF, 2005. 294 p. ISBN 92-806-3880-7.
- [48] – Zákon č. 151/2010 Sb. Zákon o zahraniční rozvojové spolupráci a humanitární pomoci poskytované do zahraničí a o změně souvisejících zákonů, §1a), b), §3 Sbírka zákonů 2010, částka 53, 1963-1966 s., (2010).

[49] *Závěrečná zpráva ze stáže v Zambii 2006* [online]. 2006 [cit. 2011-01-03]. Dostupné z: <http://www.zsf.jcu.cz/zahranicni_vztahy/pro-studenty-bakalarskych-a-magisterskych-oboru/zpravy-studentu-ze-zahranicnich-studijnich-pobytu-a-stazi/zambie/zambie_2006.pdf>.

10. Přílohy

10.1 Příloha č. 1 Návod pro rozhovor s tematickými okruhy:

<u>Základní oblasti</u>	<u>Konkrétní otázky vyplývající v průběhu rozhovorů</u>
Projekt (který slouží jako východisko pro respondenty)	Kde přesně jste v Zambii působila Jak dlouho? O jaký projekt se jednalo? Co bylo cílem tohoto projektu a na co byl zaměřen? Byli do projektu zapojeni i místní obyvatelé?
Sociální práce v Zambii	Mohla byste popsat podmínky a náplň konkrétně Vaší práce v Zambii? Projevovali místní obyvatelé zájem o Vaši pomoc? Jaký smysl měla tato práce podle Vašeho názoru? Měl jste někdy za dobu působení v Zambii pocit, že je Vaše práce zbytečná?
Porovnání se sociální prací v ČR	Funguje v Zambii nějaký systém sociální péče? (dávky, pomoc v hmotné nouzi...) Základní rozdíly mezi sociální prací u nás a v Zambii. Pozitiva/ negativa na práci v Zambii?
Názory na dopady sociální práce na cílovou komunitu	Jak byste popsala životní úroveň běžného Zambijce? Co je podle Vás jednou z hlavních příčin jejich nízké životní úrovně komunity, se kterou jste pracovala? Co byste udělala, aby se jejich životní úroveň zlepšila? Myslíte si, že zmíněné projekty nějak ovlivňují kvalitu života jednotlivce? Promítaly se projekty do života komunity? Jak? Mají podle Vás Zambijci zájem o to, aby se jejich kvalita života zlepšila? Shledáváte tento druh rozvojové pomoci za přínosný?

10.2 Příloha č. 2 Milenium Development Goals

- **Cíl 1: odstranit extrémní chudobu a hlad**
 - snížit na polovinu počet lidí žijících za méně než jeden dolar na den
 - snížit na polovinu počet lidí, kteří trpí hladem
- **Cíl 2: dosáhnout základního vzdělání pro všechny**
 - zajistit, aby mohly děti kdekoli na světě, dívky i chlapci, dokončit základní školu
- **Cíl 3: prosazovat rovnost mužů a žen a posílit roli žen ve společnosti**
 - odstranit nerovnost pohlaví v základním a středním školství do roku 2005 a na všech úrovních vzdělávání do roku 2015
- **Cíl 4: snížit dětskou úmrtnost**
 - snížit o dvě třetiny úmrtnost dětí do pěti let
- **Cíl 5: zlepšit zdraví matek**
 - snížit o tři čtvrtiny míru mateřské úmrtnosti
- **Cíl 6: bojovat s HIV/ AIDS, malárií a dalšími nemocemi**
 - zastavit a zvrátit šíření HIV/AIDS
 - zastavit a zvrátit šíření malárie a dalších závažných nemocí
- **Cíl 7: zajistit udržitelný stav životního prostředí**
 - Integrovat principy udržitelného rozvoje do politiky a programů jednotlivých států a zabránit ztrátám přírodních zdrojů
 - snížit na polovinu počet lidí bez dlouhodobě udržitelného přístupu k nezávadné pitné vodě a základní hygieně
 - dosáhnout výrazného zvýšení kvality života minimálně 100 milionů obyvatel příměstských chudinských čtvrtí (slumů)

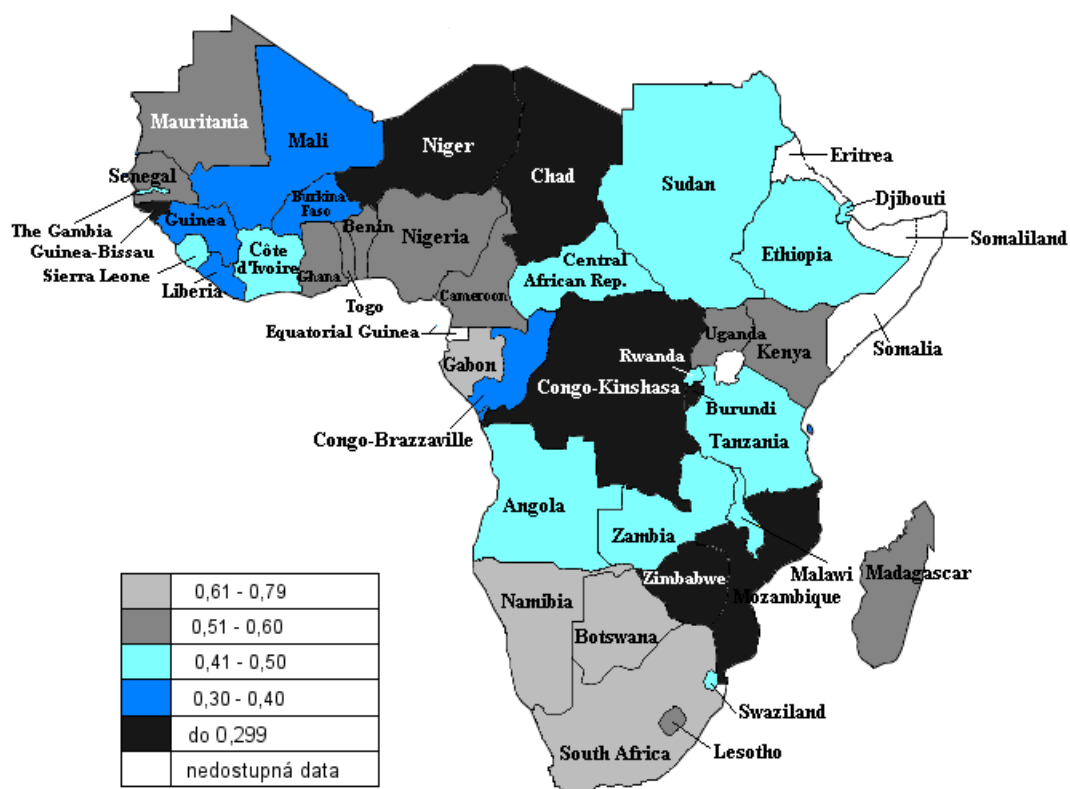
- **Cíl 8: budovat světové partnerství pro rozvoj**

- dále rozvíjet otevřený obchodní a finanční systém založený na jasných pravidlech, předvídatelnosti a absenci diskriminace (včetně závazku usilovat o dobré vládnutí, rozvoj a snižování chudoby, a to na národní i mezinárodní úrovni)
- řešit specifické potřeby nejméně rozvinutých zemí (přístup na trh pro vývoz z těchto zemí bez zatížení cly a dovozními kvótami; odpuštění dluhů pro nejvíce zadlužené země a zrušení oficiálního bilaterálního dluhu; štedřejší poskytování oficiální rozvojové pomoci zemím, které se zavázaly ke snížení chudoby atd.)
- řešit specifické potřeby vnitrozemských států a malých ostrovních rozvojových států
- komplexně řešit problém zadlužení rozvojových zemí prostřednictvím národních a mezinárodních opatření s cílem zajistit dlouhodobou udržitelnost dluhu u zadlužených zemí
- ve spolupráci s rozvojovými zeměmi vytvořit a realizovat strategie směřující k zajištění slušné a produktivní práce pro mladé lidi
- ve spolupráci s farmaceutickými firmami poskytnout přístup k dostupným základním lékům v rozvojových zemích
- ve spolupráci se soukromým sektorem zpřístupnit rozvojovým zemím výhody nových technologií především v informační a komunikační oblasti

Zdroj: OSN- Oficiální seznam indikátorů MDGs

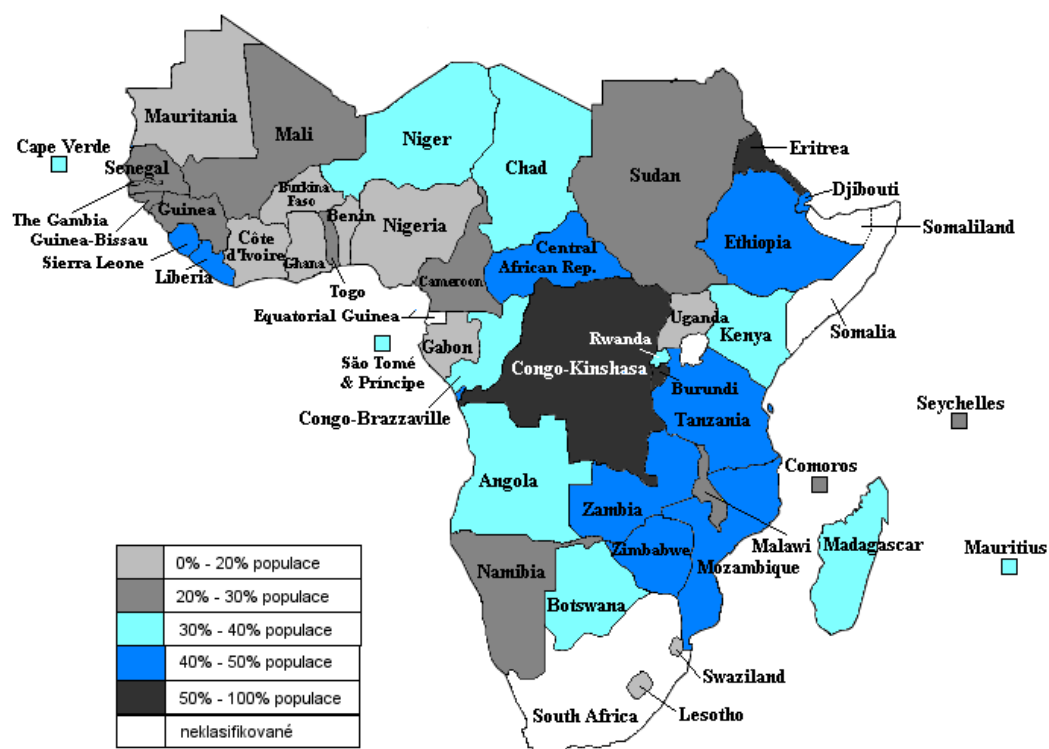
10.3 Příloha č. 3 Index lidského rozvoje

* Čím je číslo blíže jedné, tím vyšší je kvalita života

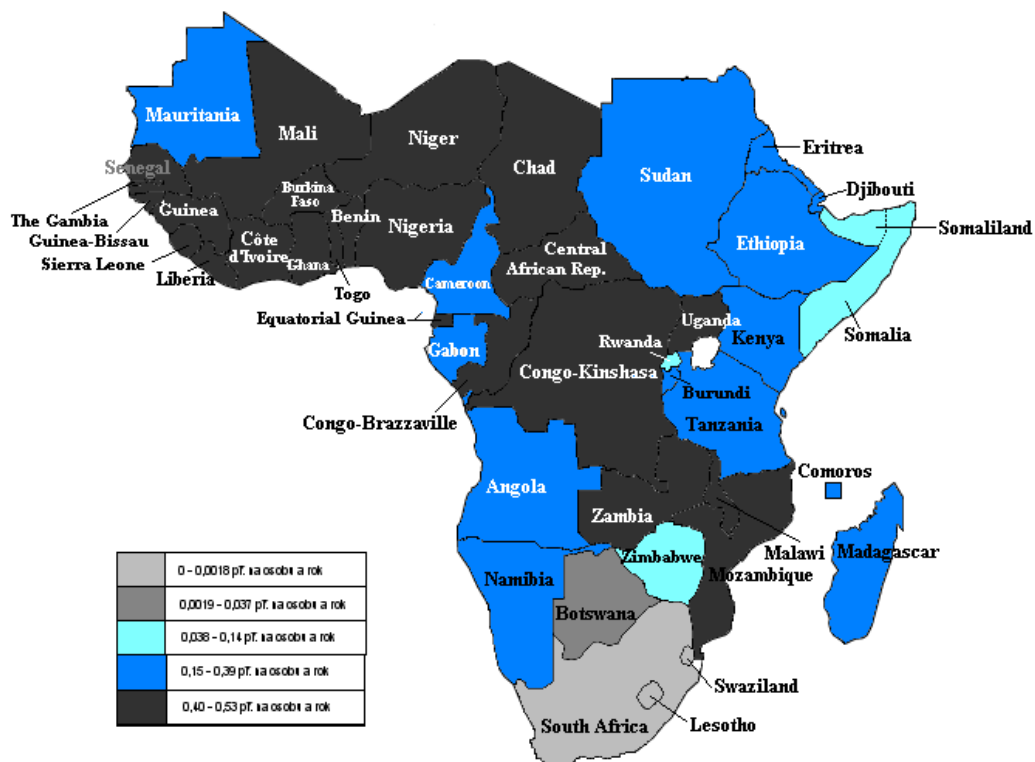
Zdroj: Human Development Report 2010

10.4 Příloha č. 4 Výskyt osob trpících podvýživou v subsaharské Africe

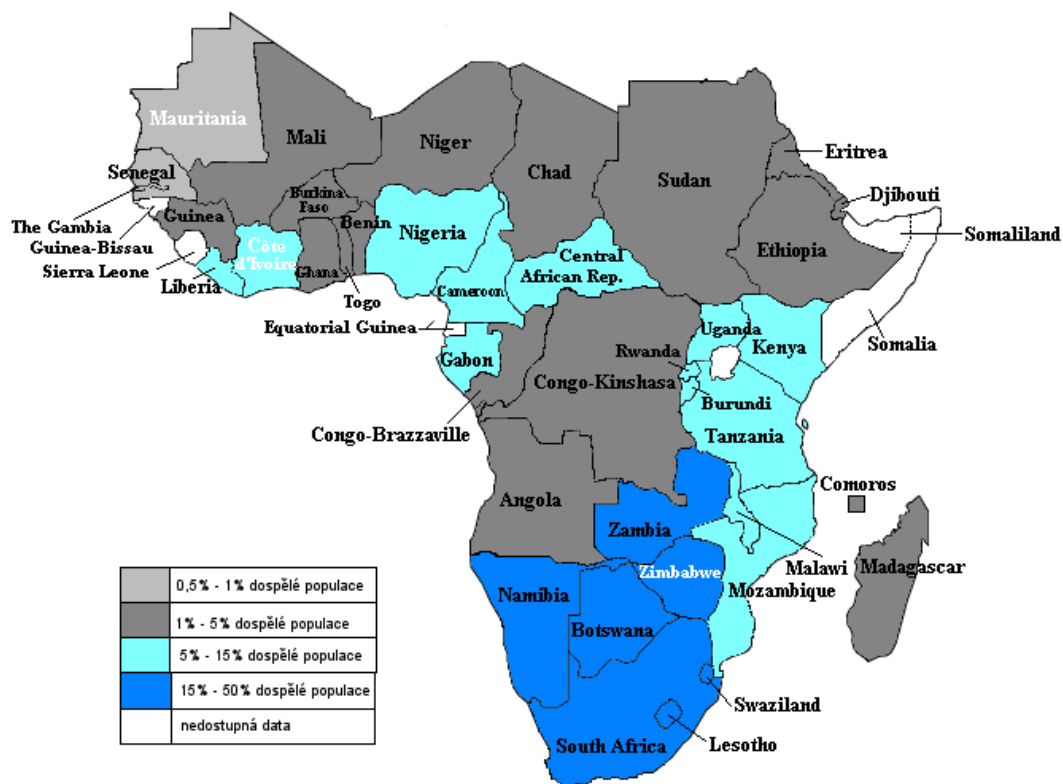
Zdroj: The State of Food Insecurity in the World 2005

10.5 Příloha č. 5 Incidence malárie v subsaharské Africe

Zdroj: World Malaria Report 2005

10.6 Příloha č. 6 Prevalence HIV/AIDS v subsaharské Africe

Zdroj: AIDS in Africa